

Tuomas Karjalainen

KURINPITOPROSESSIN KEHITTÄMINEN KAINUUN PRIKAATISSA

Opinnäytetyö

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Liiketalouden koulutusohjelma

Kevät 2012

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijä(t) Tuomas Karjalainen	
Työn nimi Kurinpitoprosessin kehittäminen Kainuun Prikaatissa	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Oikeudelliset opinnot	Ohjaaja(t) Sanna-Maria Klemetti
	Toimeksiantaja Kainuun Prikaati
Aika Kevät 2012	Sivumäärä ja liitteet 50 + 13
<p>Työn toimeksiantaja halusi työllä selvittävän, kuinka kurinpitoprosessin laatua voisi kehittää Kainuun Prikaatissa. Toimeksiantaja halusi hyödyntää saatuja tuloksia kurinpitoesimiesten oikeudenhoidon koulutuksessa sekä uusien yksikön päälliköiden ja varapäälliköiden perehdyttämisessä kurinpitoesimiehen ja tutkinnanjohtajan tehtävään. Työn oli tarkoitus vastata kolmeen tutkimuskysymykseen: missä kurinpitoprosessin vaiheissa ilmenee kehittämistarpeita, millaisia kurinpitoprosessissa havaitut kehittämistarpeet ovat ja mitkä tekijät johtavat kehittämistarpeiden syntymiseen?</p> <p>Tutkimus on tyypiltään de lege lata eli tutkimusaineistoa tarkasteltiin voimassa olevien lakien, asetusten, normien ja ohjeiden kannalta. Tutkimuksen teoreettisessa osassa kuvattiin tutkimuksen teoreettista näkökulmaa pohjautuen Hans Kelsenin teoriaan normeista ja Aulis Aarnion teoriaan laintulkinnasta sekä kuvattiin koko kurinpitoprosessi oikeusdogmatiikan keinoin systematisoimalla kurinpitoprosessiin liittyvää lainsäädäntöä ja puolustusvoimien normeja prosessin vaiheiden mukaisesti. Lakien ja normien tulkinnassa käytettiin analogista tulkintaa, jolla pyrittiin yksittäistapausten sijaan yleistettävyyteen.</p> <p>Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui sekä Kainuun Prikaatin ja Maavoimien esikunnan tekemistä rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastusraporteista vuosilta 2007–2011 että kurinpitoesimiesten haastatteluista. Kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastattiin tutkimalla ojennus- ja rangaistuskorttien tarkastusraportteja sisällönanalyysillä ja oikeusdogmaattisella systematisoinnilla. Ojennus- ja rangaistuskorttien tarkastusraporteissa ilmenevät kehittämiskohteet ryhmiteltiin systemaattisesti rikottujen oikeussäännösten mukaan. Näiden kehittämiskohteiden ja rikottujen oikeussäännösten tulkinnassa käytettiin edelleen analogiaa, jolloin samankaltaisuuksista muodostui laajempia kokonaisuuksia. Saatua vastauksia täydennettiin kurinpitoesimiehiin kohdistetuilla teemahaastatteluilta. Haastatteluilla haluttiin lisäksi selvittää kurinpitoprosessin käynnistämiseen, esitutkintavaiheeseen ja seuraamuksen pohdintaan liittyviä kehittämistarpeita, jotka eivät selvinneet edellä mainituista raporteista.</p> <p>Kehittämistarpeita ilmeni useissa kurinpitoprosessin vaiheissa. Kehittämistarpeista valtaosa oli muotovirheitä, joiden tulkittiin olevan seurausta henkilöstön kokemattomuudesta ja koulutuksen puutteesta johtuvasta osaamisvajeesta ja huolimattomuudesta. Lisäksi kurinpitoprosessia ohjaavan normiston hajanaisuuden ja hankalan saatavuuden tulkittiin aiheuttavan havaittuja kehittämistarpeita.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	sotilaskuri, esitutkinta, kurinpitomenettely, lainoppi, haastattelututkimus
Säilytyspaikka	☒ Verkkokirjasto Theseus ☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Author(s) Tuomas Karjalainen	
Title Improvement of the Disciplinary Process in Kainuu Brigade	
Optional Professional Studies Law Studies	Instructor(s) Sanna-Maria Klemetti
	Commissioned by Kainuu Brigade
Date Spring 2012	Total Number of Pages and Appendices 50 + 13
<p>The client wanted to study with this bachelor's thesis how the quality of the disciplinary process could be improved in Kainuu Brigade. The client wanted to take advantage of the results for education events held for disciplinary superiors and to familiarize inexperienced disciplinary superiors with their tasks. The aim of the thesis was to answer three questions: in what phases of the disciplinary process appear needs for improvement, what kind of needs for improvement there are and what kind of factors lead to those needs for improvement?</p> <p>The type of research was de lege lata, i.e. data was explored relative to valid laws, statutes and norms. The theoretical part in the thesis was based on the theory of the norms by Hans Kelsen and on the theory of the interpretation of the law by Aulis Aarnio. The whole disciplinary process was described phase by phase also in the theoretical part using the methods of law doctrine by systematizing the laws and norms related to the disciplinary process. With an analogous interpretation of laws and norms it was meant to aim at generalization instead of individual cases.</p> <p>The empirical data retained control reports of the penal forms and correction forms from 2007 to 2011 at Kainuu Brigade and Army Command Finland but also interviews with disciplinary superiors. The first two research questions were answered by researching control reports with a content analysis and systematizing. The revealed needs for improvement in the control reports were systematically grouped by the law or norm that they offended. An analogous interpretation was still used to create broader completeness from single needs for improvement. The results of the control reports were complemented by interviews. Another purpose for the interviews was to get more data on launching the process, preliminary investigation and consideration of the consequence. The needs for improvement in these phases were not revealed in the control reports.</p> <p>Improvement needs were revealed in several parts of the disciplinary process. Most of them were formal errors that were interpreted as the result of inexperience and lack of education. Lack of education causes lack of know-how and negligence. Incoherence and troubled availability in the norms of the disciplinary process were also interpreted to cause the revealed needs for improvement.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	military, discipline, preliminary investigation, interview
Deposited at	☒ Electronic library Theseus ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

ALKUSANAT

Ammatillisen osaamiseni kehittymisestä haluan lausua kiitokset Kainuun prikaatin oikeusupseerille, kapteeni Seppo Haukalle, joka mahdollisti työn tekemisen toimeksiantona Kainuun Prikaatille ja auttoi tutkimusmateriaalin kokoamisessa. Ammatillisen ja oikeudellisen osaamiseni kehittymisestä kiitos kuuluu työni ohjaajalle, Sanna-Maria Klemetille, jonka tinkimättömän ja inspiroiva tapa opettaa, kouluttaa ja vaatia vei työskentelyä eteenpäin ja sai vaatimaan itseltänikin enemmän.

Kunpa olisin tehnyt tämän opinnäytetyön jo ennen ensimmäistä kurinpitoprosessiani.

Kajaanissa 14.4.2012

Tuomas Karjalainen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 SOTILASKURINPITOMENETTELY PROSESSINA	6
2.1 Oikeusnormien hierarkia ja laintulkinta	6
2.2 Kurinpitomenettelyn kehitys	9
2.3 Kainuun Prikaati	10
2.4 Kurinpitoprosessin käynnistyminen	11
2.5 Kurinpitomenettelyn edellytykset	17
2.6 Kurinpitopäätöspohdinta ja seuraamuksen määrääminen	19
2.7 Kurinpitoprosessin valvonta	24
3 KURINPITOPROSESSIN KEHITTÄMISTARPEIDEN SELVITTÄMINEN	26
3.1 Rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastusraportit	27
3.2 Kurinpitoesimiehet tutkinnanjohtajina ja lainkäyttäjinä	31
4 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39
5 POHDINTA	43
LÄHTEET	46
LIITTEET	

SYMBOLILUETTELO

EPA	Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988)
ETL	Esitutkintalaki (1987/449)
HE	Hallituksen esitys
OK	Oikeudenkäymiskaari (1734/4)
PEOIKOS PAK	Pääesikunnan oikeudellisen osaston pysyväisasiakirja
PL	Suomen perustuslaki (1999/731)
PVL	Laki puolustusvoimista (2007/551)
RL	Rikoslaki (1889/39)
SKA	Sotilaskurinpitoasetus (1983/969)
SKL	Sotilaskurinpitolaki (1983/331)
SOL	Sotilasoikeudenkäyntilaki (1983/326)

1 JOHDANTO

Puolustusvoimien laissa säädetty tehtävät ovat Suomen sotilaallinen puolustaminen, muiden viranomaisten tukeminen ja osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan (Laki puolustusvoimista 2§). Näiden tehtävien täyttämiseksi puolustusvoimissa palvelevien joukkojen on oltava kurinalaisia ja motivoituneita, jotta niitä kyetään kaikissa olosuhteissa hallitsemaan ja johtamaan. Kurinalaisuus ja tiukasti säädetty järjestys ovat tarpeen myös kasarmielämän erityispiirteet ja sotilaiden käyttäytymissäännöt huomioiden. Mikäli käskyjä ja järjestyssääntöjä rikotaan, on esimiehillä oltava käytössään keinot, joilla kuri ja järjestys saadaan palautettua nopeasti ja tehokkaasti, mutta myös rikkojan kannalta oikeudenmukaisesti. (HE 142/2011 vp, 4.)

Sotilaskurinpitomenettely on puolustusvoimien olosuhteisiin sovellettu erityinen menettely, jossa esimiehillä on asemaan perustuva tarvittava toimivalta. Sotilaskurinpitoprosessi on nopeutettu ja yksinkertaistettu rikosprosessi, jonka katsotaan jakautuvan neljään päävaiheeseen eli esitutkintaan, syyteharkintaan, oikeudenkäyntiin ja rangaistuksen täytäntöönpanoon (HE 142/2011 vp, 4). Sotilaskurinpitoprosessin kulkua säätelevät useat lait ja asetukset sekä Puolustusvoimien omat normit, pysyväisasiakirjat ja ohjeet.

”Kurinpitoesimiehen on valvottava alaistensa kurinpitoesimiesten kurinpitovallan käyttöä” (Sotilaskurinpitolaki 38§). Kainuun Prikaatissa kurinpitoesimiehet toimittavat neljännesvuosittain yksikössään laaditut ojennus- ja rangaistuskortit prikaatin komentajan tarkastettavaksi. Kainuun Prikaatin oikeusupseeri laatii tarkastuksesta raportin, jossa on yksilöity korteissa havaitut puutteet ja virheet yksiköittäin. Tämä raportti saatetaan kaikkien kurinpitoesimiesten tietoon tarkastuksen valmistuttua. Kainuun Prikaatin kurinpitomenettelyä valvoo Maavoimien komentaja (Sotilaskurinpitoasetus 39§). Kainuun Prikaati toimittaa koko vuoden aikana laaditut ojennus- ja rangaistuskortit tarkastettavaksi sotilaslakimiehille Maavoimien Esikuntaan. Myös tästä tarkastuksesta jaetaan raportti joukko-osastoille ja edelleen kurinpitoesimiehille sen valmistuttua.

Työn toimeksiantaja halusi työllä selvitettävän, kuinka kurinpitoprosessin laatua voisi kehittää Kainuun Prikaatissa. Toimeksiantaja halusi hyödyntää saatuja tuloksia kurinpitoesimiesten oikeudenhoidon koulutuksessa sekä uusien yksikön päälliköiden ja varapäälliköiden perehdyttämisessä kurinpitoesimiehen ja tutkinnanjohtajan tehtävään. Työ on merkityksellinen myös Puolustusvoimille, sillä tuloksia voidaan hyödyntää muissakin joukko-osastoissa niiden

erityispiirteet huomioiden. Tutkimukseen liitetään tulosten perusteella koottu raakaversio ohjeesta (LIITE 3) kurinpitoesimiehille, jonka on lopullisessa muodossaan tarkoitus helpottaa heidän työtään ja parantaa kurinpitoprosessin laatua Kainuun Prikaatissa.

Aiemmat tutkimukset

Sotilaskurinpitoprosessia on tutkittu aiemmin lähinnä Maanpuolustuskorkeakoululla. Kettunen (2009) tutki sotilaskurinpitokulttuuria Pro Gradu-työssään Yhtenäinen sotilaskurinpitokulttuuri puolustusvoimissa. Tutkimuksessa selvitettiin varusmiesten oikeusturvan toteutumista kurinpitomenettelyn aikana. Tulosten mukaan kirjallisen lähdeaineiston perusteella vakavia puutteita ei ilmennyt, mutta käytännön tasolla joukko-osastojen kurinpitokulttuuria tulisi yhtenäistää ja säännöksistä poikkeamista välttää nykyistä enemmän.

Kynsijärvi (2007 & 2009) tutki sotilasrikosten esitutkintaa sekä sotatieteen kandidaatin tutkielmassaan Sotilasrikosten esitutkinta kurinpitoesimiehen päätöksen perustana että Pro Gradu-työssään Sotilasrikosten esitutkinnan opetuksen haasteet ja kehittäminen kadettien oikeudenhoidon koulutuksessa. Tutkimustulosten perusteella esitutkinnan koulutus on tyydyttävällä tasolla ja osaaminen korkeintaan tyydyttävää, kun käsitellään selviä ja yksinkertaisia asioita. Puutteita esitutkintoihin aiheuttaa ja laatua heikentää se, että tutkijoina toimivat henkilöt hoitavat päätyönään täysin toisenlaisia tehtäviä, kuten asevelvollisten kouluttamista. Haastateltujen kurinpitoesimiesten mielestä ohjeistuksen hajanaisuus ja sirpaleisuus haittaavat tutkintojen laadullisten ja oikeudellisten muotoseikkojen toteutumista. Vaativammissa tapauksissa Kynsijärvi esitti päätoimisen tutkijan nimeämistä nykyisen järjestelyn tueksi.

Kärki (2010) selvitti tutkimuksessaan Sotilaskurinpitolain kurinpitomenettely ja sen laatu, vuonna 2007 tehtyjä virheitä kurinpitomenettelyssä ja kurinpitomenettelyn laatua. Tutkimuksen ajallinen rajaus on tätä tutkimusta suppeampi, mutta vastaavasti hän perehtyi esitutkinta-aineistoon jokaisen tapauksen osalta. Kärki on tutkimustuloksissaan todennut, että eniten virheitä ilmeni muotoseikoissa, käsittelyn viivästymisessä ja epäillyn kuulematta jättämisessä. Näitä virheitä oli 75 % kaikista havaituista virheistä. Samalla hän kuitenkin toteaa, että nämä virheet, etenkin muotoseikat, ovat epäillyn oikeusturvan kannalta vähäisiä ja niihin vaikuttaa kurinpitomenettelyn laajahko ja tarkka sääntely. Kärjen näkökulma tutkittavana olevaan asiaan on kurinpitomenettelyn laadun vaikutukset varusmiehen oikeusturvaan. Omassa työssäni tarkastelin asiaa kurinpitoesimiehen kannalta ja pyrin löytämään syitä virheiden syntymiseen.

Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen eteneminen

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kurinpitomenettelyn kulku ja kehittämistarpeet Kainuun Prikaatissa. Tutkimuksen on vastattava seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Missä kurinpitoprosessin vaiheissa ilmenee kehittämistarpeita?
2. Millaisia kurinpitoprosessissa havaitut kehittämistarpeet ovat?
3. Mitkä tekijät johtavat kehittämistarpeiden syntymiseen?

Tutkimus on tyypiltään *de lege lata* eli tutkimusaineistoa tarkastellaan voimassa olevien lakien, asetusten, normien ja ohjeiden kannalta. Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi käytän empiirisen oikeustutkimuksen menetelmiä sekä oikeusdogmatiikan eli lainopin keinoja.

Tutkimuksen toisen pääluvun aluksi kuvataan tutkimuksen teoreettista näkökulmaa pohjautuen Hans Kelsenin teoriaan normeista ja Aulis Aarnion teoriaan lainulkinnasta. Toisessa luvussa esitetään myös kurinpitomenettelyn kehittyminen nykymuotoonsa ja Kainuun Prikaati organisaationa. Luvun laajin osuus on koko kurinpitoprosessin kuvaaminen oikeusdogmatiikan keinoin. Kurinpitoprosessiin liittyvää lainsäädäntöä ja puolustusvoimien normeja systematisoitiin prosessin vaiheiden mukaisesti käyttäen analogista tulkintaa, jolla pyritään yksittäistapausten sijaan yleistettävyyteen ja samankaltaisten tapausten käsittelemiseen samalla tavalla (Aarnio 1989, 243). Oikeussäännösten systematisointi on yksi oikeusdogmatiikan keinoista, jonka lähtökohtana on oikeussäännösten muodostama järjestelmä ja siihen liittyy myös hajallaan olevien normien kokoaminen yhtenäiseksi järjestelmäksi (Siltala 2003, 108, 138). Systematisointiin liittyy myös oikeusnormien sisällön tulkinta, jolloin tiedonintressi kohdistuu systeemiin ja sen sisältöön (Aarnio 1997, 48).

Kolmannessa pääluvussa esitetään tutkimuksen tulokset, joilla vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kahteen ensimmäiseen kysymykseen vastaamiseksi tutkittiin Kainuun Prikaatissa vuosina 2007–2011 laadittujen ojennus- ja rangaistuskorttien tarkastusraportteja sisällönanalyysillä sekä oikeusdogmaattisella systematisoinnilla. Ojennus- ja rangaistuskorttien tarkastusraporteissa ilmenevät kehittämiskohteet ryhmiteltiin systemaattisesti rikottujen oikeussäännösten mukaan. Näiden kehittämiskohteiden ja rikottujen oikeussäännösten tulkinnaassa käytettiin edelleen analogiaa, jolloin samankaltaisuuksista muodostui laajempia kokonaisuuksia. Saatuja vastauksia täydennettiin edelleen kurinpitoesimiehiin kohdistettavilla teemahaastatteluilla, sillä mainituista raporteista saatiin havaintoja ainoastaan kurinpitomenette-

lyn päätös- ja täytäntöönpanovaiheista. Haastatteleamalla kurinpitoesimiehiä, haluttiin selvittää etenkin kurinpitoprosessin käynnistämiseen, esitutkintavaiheeseen ja seuraamuksen pohdintaan liittyviä kehittämistarpeita, jotka eivät selviä edellä mainituista raporteista.

Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastattiin edelleen haastatteluiden avulla. Teemahaastattelun valitsin menetelmäksi sen joustavuuden vuoksi, verrattuna strukturoituun haastatteluun tai kyselyyn. Lisäksi mahdollisten tarkentavien kysymysten tarve oli ilmeinen asian monisyyden vuoksi, jolloin kyselyn käyttö ei ole järkevää. Haastattelut purettiin teemoittain suoraan aineistosta, joka on käytännöllisempi menetelmä haastattelujen lyhyehkö kesto ja pieni määrä huomioiden.

Tutkimuksen rajaukset

Tutkimuksessa käytettävä aineisto rajattiin Kainuun Prikaatiin useamman joukko-osaston sijaan. Otoksena Kainuun Prikaati on riittävän suuri suhteessa Puolustusvoimissa suoritettujen kurinpitomenettelyiden kokonaismäärään, mutta yleistyksien tekemiseen tulee suhtautua kriittisesti, joukko-osastojen välisten eroavaisuuksien vuoksi. Kurinpitoprosesseista tarkasteltiin ainoastaan varusmiehiin kohdistettuja, jotka on ratkaistu Kainuun Prikaatin omin toimenpitein. Reserviläisiin ja kantahenkilökuntaan kohdistetut toimet jätettiin tarkastelun ulkopuolelle, koska selkeä enemmistö kurinpitoprosesseista kohdistuu varusmiehiin. Ajallisesti tutkimus rajattiin koskemaan vuosia 2007–2011. Tällöin otos saatiin riittävän suureksi, jotta kehittämiskohteiden säännönmukaisuuksia saatiin paremmin näkyviin. Haastateltavaksi valittiin kokenut perusyksikön päällikkö ja vähemmän kokemusta omaava yksikön varapäällikkö, jolla pyrittiin saamaan eri suuntaisia, mutta toisiaan täydentäviä havaintoja.

Tutkimuksen taustaoletukset

Toimin itse omassa tehtävässäni yksikön päällikön sijaisena noin kolme kuukautta vuodessa. Tällöin toimin myös kuripitoesimiehenä. Olen työtehtäväni hoitoon liittyen perehtynyt yllä mainittujen raporttien sisältöön sekä keskustellut Kainuun Prikaatin oikeusupseerin kanssa ojennus- ja rangaistuskorteissa esiintyvistä kehittämiskohteista. Edellä mainittuun perustuen yhtenä taustaoletuksenani on, että kehittämiskohteet ovat valtaosin toistuvia ja kohdistuvat etenkin kurinpitomenettelyn seuraamusvaiheeseen. Toinen oletus on, että rangaistus- ja ojennuskorteissa kehittämiskohteita ilmenee eniten kortin täyttämiseen liittyvissä muotoseikoissa ja etenkin teonkuvauksen oikeassa muotoilussa, jotta siitä selviää tarkasti määrät-

tävän seuraamuksen perusteet. Kärjen (2010) tutkimuksen perusteella myös viiveet ja epäilyn kuulemiseen liittyvät virheet lienevät yleisiä. Kolmantena taustaoletuksenani on aiempiin tutkimuksiin perustuen, että esitutkintojen heikko taso johtuu tutkijoiden ”osa-aikaisuudesta” eli tutkijoiden päätoiminen tehtävä on varusmiesten kouluttaminen ja tutkinnot toteutetaan muun kiireen ohessa. Neljäs taustaoletukseni on ohjeiden ja määräysten pirstaleisuuden vaikutus kurinpitomenettelyn laadullisten ja oikeudellisten muutoseikkojen toteutumiseen. Tästä oletuksesta muodostui peruste tämän tutkimuksen tarpeellisuudelle sekä tutkimukseen liitettävän ohjeen kurinpitomenettelyn kulusta tarpeellisuus.

2 SOTILASKURINPITOMENETTELY PROSESSINA

Rikosprosessi voidaan nähdä suppeana tai laajana rikosprosessina. Suppea malli sisältää ainoastaan tuomioistuinkäsittelyn, kun taas laajaan sisällytetään lisäksi esitutkinta, syyteharkinta ja rangaistuksen täytäntöönpano. (Vuorenpää 2009, 138.) Kurinpitoprosessia voidaan luonnehtia laajaksi minirikosprosessiksi. Kurinpitoprosessi sisältää laajan rikosprosessin elementit, mutta asioiden käsittelyn laajuus on huomattavasti suppeampi. Kurinpitoprosessissa voidaan erottaa selkeästi eri vaiheiksi esitutkinta, kurinpitomenettely ja seuraamuksen täytäntöönpano. Näihin vaiheisiin sisältyy vielä rikosprosessin erityispiirteistä sekä pakkokeinojen käyttö että syyteharkinta, joka kurinpitoprosessissa voidaan jakaa päätöksen tekoon epäillyn syyllisyydestä tai syyttömyydestä ja kurinpitopäätöksen harkintaan.

Kurinpitoprosessissa noudatetaan samaa lainsäädäntöä kuin tavallisessa rikosprosessissa sillä erotuksella, että sen kulkua säätelevät lisäksi sotilasrikosten erityispiirteet huomioiva lainsäädäntö ja puolustusvoimien oma normisto. Tässä luvussa selvitetään aluksi teoreettisella tasolla normien hierarkia sekä laintulkinta, jotka liittyvät tutkimukseen. Tämän jälkeen kuvataan kurinpitoprosessin kulku, jonka eri vaiheissa eritellään lait ja normit jotka liittyvät kyseiseen vaiheeseen. Luvun tarkoitus on kuvata kurinpitoprosessi kronologisessa järjestyksessä, jolloin kutakin vaihetta säätelevä osin pirstaleinen lainsäädäntö saadaan esitettyä systemaattisesti yhtenäisenä järjestelmänä.

2.1 Oikeusnormien hierarkia ja laintulkinta

Kurinpitoprosessia siinä missä yleistäkin rikosprosessia ohjaavat eritasoiset oikeusnormit. Normihierarkiassa on kyse eritasoisten normien synnyn ja tulkinnan perusteista. Laintulkinta on osa oikeuslähdeoppia ja antaa puolestaan välineitä normihierarkian ja oikeusnormien tulkintaan. Perinteisessä oikeuslähdeopissa pyritään luettelemaan oikeuslähteet ja ryhmittelemään niitä sen mukaan, kuinka vahvasti ne sitovat (Hurri 2004, 114). Oikeusnormien hierarkian pohjana on Hans Kelsenin vuonna 1979 julkaistuun teokseen *Allgemeine Theorie der Normen*, jonka Hartney on kääntänyt englanniksi vuonna 1991. Teoriassaan Kelsen esittää, millä perusteella eritasoiset oikeusnormit syntyvät ja muun muassa kuinka ne tulisi jakaa velvoittavuutensa mukaisesti. Hänen teoriansa on tässä esitettyä huomattavasti laajempi, mutta tähän kontekstiin liittyen pyrin esittämään tiivistettynä oleelliset asiat.

Kelsenin mukaan kaikilla oikeusnormeilla on sama tarkoitus. Normit on säädetty viranomaisille, jotta nämä osoittavat kansalaisille, kuinka tulee käyttäytyä ja mitä seuraa, jos käyttäytymään vastoin normien vaatimaa tapaa. Normin sisältöön ei tule sekoittaa ihmisen käyttäytymistä, arvoja tai moraalialia eli sisällön ei tarvitse kertoa onko oikein, jos tietyistä teosta seuraa tietty sanktio. (Hartney 1991, 21-22.)

Kelsenin mukaan oikeusjärjestelmä rakentuu korkean tason ja alemman tason oikeusnormeista. Korkeimmalla tasolla on oikeusnormi, johon kaikki muut oikeusnormit perustuvat. Oikeusjärjestelmässä tällainen on perustuslaki. Alemman tason oikeusnormin tulee aina perustua ylempiin tasoihin ja viime kädessä ylin normi määrittää kuinka alempia oikeusnormeja luodaan. Kun portaita mennään alaspäin, oikeus muuttuu koko ajan konkreettisemmaksi ja normi sisällöltään tiheämmäksi, lopulta yksilöä ohjaavaksi. Alemmilla tasoilla on normien käyttäjiä, jotka soveltavat normeja niissä annetuina valtuuksin. (Hartney 1991, 22-40.)

Kelsenin teoria jakaa oikeusnormit neljään luokkaan, jotka Aarnio (1989) on tiivistänyt tulokinnassaan kolmeen. Kelsenin ylin luokka on *commanding norms* eli normit, jotka määrittävät muut normit. Toinen luokka on *derogating norms* eli normit, jotka valtuuttavat poikkeamaan toisista normeista. Kolmas luokka on *permissive norms* eli sallivat normit, jotka eivät aseta mitään varsinaisia kieltoja tai vastaavasti rajaavat asetettuja kieltoja. Neljäs luokka, joka tavallaan on kolmannen kaltainen, on *empowering norms*. Tämän luokittelun Kelsen tiivistää edelleen siten, että tosiasiasa on olemassa vain kahdenlaisia normeja yhdistäen luokat yksi ja neljä sekä kaksi ja kolme. (Hartney 1991, 39-42.)

Aarnio (1989) on esittänyt teorian *laintulkinnasta*, jossa hän jakaa Kelsenin mukailleen normit eli *oikeuslähteet* kolmeen luokkaan, vahvasti velvoittaviin eli pakollisiin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Ryhmittelyssä on kyse siitä, kuinka tiukasti tuomari tai hallinnollinen lainkäyttäjä, kuten kurinpitoesimies on sidottu kyseisiin oikeuslähteisiin. Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat laki ja maantapa. Lainkäyttäjän on pakko soveltaa kyseisiä oikeuslähteitä rangaistuksen uhalla. Tuomion on perustuttava johonkin lainkohtaan ja tämä lainkohta on kirjoitettava näkyviin tuomioperusteluihin, muutoin ratkaisu ei ole laillinen. (Aarnio 1989, 220).

Heikosti velvoittaviksi oikeuslähteiksi Aarnio lukee lainsäätäjän tarkoituksen ja tuomioistuinratkaisut. Heikosti velvoittavien lähteiden käyttö ei ole pakollista. Käyttämättä jättämisestä ei seuraa virhesanktiota, mutta tuomion muuttuminen ylempään oikeusasteeseen on todennä-

köisempää. Hyvissä päätöksen perusteluissa tulee huomioida myös heikosti velvoittavat oikeuslähteet. (Aarnio 1989, 220-221.)

Aarnion mukaan sallivia oikeuslähteitä ovat oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit, oikeustiede, arvot ja moraalit sekä reaaliset argumentit. Näistä lähteistä saa tukea ja vahvistusta ratkaisulle, mutta päätös ei voi perustua yksinomaan salliviin oikeuslähteisiin. Sallittujen oikeuslähteiden käytöstä ei myöskään ole olemassa vahvistettuja ohjeita. (Aarnio 1989, 221.)

Sotilaskurinpitoa prosessia kuten tavanomaistakin rikosprosessia ohjaavat lukuisat oikeuslähteet. Laki on vahvasti velvoittavana oikeuslähteenä luonnollisesti koko toiminnan perusta. Kurinpitoa menettelyyn suoraan liittyvät vahvasti velvoittavat oikeuslähteet ovat sotilaskurinpitolaki (SKL, 1983/331), esitutkintalaki (ETL, 1987/449), asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (EPA, 575/1988), rikoslaki (RL, 1889/39), sotilasoikeudenkäyntilaki (SOL, 1983/326) ja sotilaskurinpitoasetus (SKA, 1983/969). Maantavan käyttö kurinpitoa menettelyssä ei mielestäni tule kysymykseen, koska se on asemaltaan toissijainen lakiin verrattuna ja kurinpitoa menettelyssä ratkaistavat asiat ovat luonteeltaan yksinkertaisia, joihin löytyy soveltuvat lainkohdat (Oikeudenkäymiskaari (OK 1734/4) 1:11§).

Heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluvat lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuimen ratkaisut eivät suoraan ohjaa kurinpitoa menettelyä jo yllä mainitun syyn, luonteeltaan yksikertaisten asioiden vuoksi. Vaikka heikosti velvoittavien oikeuslähteiden tunnuspiirteisiin kuuluu, että edellä mainitut lähteet tulee ottaa huomioon seuraamusta määrätessä, ei kurinpitoa menettelyn tavoitteiden kannalta ole tarkoituksenmukaista, että kurinpitoesimiehet olisivat tietoisia kaikista lainvalmisteluun vaikuttaneista seikoista tai tuomioistuimen tekemistä ratkaisuista. Nämä seikat vaikuttavat sellaisten sotilasrikosten ratkaisuun, jotka ratkaistaan kurinpitoa menettelyn sijaan tuomioistuimessa.

Salliviin oikeuslähteisiin sisällytän Aarniota mukaillen sekä puolustusvoimien omat normit ja pysyväisasiakirjat, aiemmat seuraamukset että arvot ja moraalit. Kurinpitoesimiehet toteuttavat kurinpitoa prosessia pääsääntöisesti vahvasti ja heikosti velvoittavien oikeuslähteiden perusteella. Aarnion (1989, 242) mukaan tavoite ei aina ole objektiivinen tila, vaan arvostusten värittävä haluttu seuraus. Perusyksikössäkin kurinpitoesimiehen päätökseen vaikuttaa esimerkiksi ojennettavan aiempi käytös ja tapauksen liittyminen suurempaan kokonaisuuteen esimerkiksi kuriin. Tällöin kurinpitoesimies käyttää hänelle suotua harkintavaltaa, määrätessään seuraamusta. Aarnion (1989, 243) mukaan tulkitsijan toimintaa ohjaa myös enemmistön

tapa ajatella asioista yhdistettynä hänen omaan arvomaailmaansa. Tämä tarkoittaa kurinpito-prosessissa sitä, että kurinpitoesimiehen toimintaa ohjaa joukko-osaston ja oman perusyksikön suhtautuminen käsiteltäviin asioihin. Tärkein kurinpitoesimiehen toimintaa ohjaava salliva oikeuslähde on pääesikunnan oikeudellisen osaston laatima seuraamussuositus. Kyseinen normi ei varsinaisesti ole kurinpitoesimiestä täysin sitova, mutta se antaa pohjan valtakunnallisesti yhtenäisille seuraamuksille samasta rikoksesta (PEOIK-OS PAK 02:02.03, 1:1§). Seuraamussuosituksen ulkopuolelta määrätty seuraamus ei yleensä muutu, mutta seuraamussuosituksesta poikkeamiseen puututaan lähes poikkeuksetta joukko-osastojen ojennus- ja rangaistuskorttien neljännesvuositarkastuksissa ja Maavoimien vuositarkastuksessa. Muita kurinpitomenettelyä ohjaavia asiakirjoja ovat ohjeet pääesikunnan oikeudellisen osaston pysyväisasiakirjat rangaistus- ja ojennuskorttien sekä -korttistojen käytöstä (PEOIK-OS PAK 02:03.01), sotilaslakimiehen kurinpitolausunto (PEOIKOS PAK 02:02.02), ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta (PEOIK-OS PAK 02:05) ja hallinnollinen ohje seuraamusten täytäntöönpanosta (PEOIK-OS PAK 02:04.01).

Laintulkinta edellä kuvatun mukaisesti liittyy koko kurinpitoprosessin kulkuun. Tutkittavan sotilasrikoksen määrittely ja tutkinta, jonka jälkeen mahdollinen seuraamuksen määrääminen ja täytäntöönpano vaativat oikeuslähteiden tulkintaa. Kurinpitoesimiehen toiminnan tulee jatkuvasti perustua voimassa oleviin, edellä kuvattuihin oikeuslähteisiin. Vähemmän velvoittavista oikeuslähteistä poikkeamiselle tulee olla selvä peruste, jotta kurinpitoprosessi säilyy oikeudenmukaisena ja uskottavana loppuun saakka.

2.2 Kurinpitomenettelyn kehitys

Sotaväen rikoslaki tuli voimaan vuonna 1919, jolloin sotilasrikokset kuuluivat sen alaisuuteen. Kurinpitomenettely otettiin virallisesti käyttöön vuonna 1972, jolloin kurinpitoasetuksella järjestettiin kurinpitoesimiehelle oikeus ojentaa rikkomukseen syyllistynyttä kurinpito-ojennuksella tai järjestysrangaistuksella. Kurinpitomenettelyssä voitiin käsitellä sellaiset sotaväen rikoslaissa rangaistaviksi määrätty teot, joista seuraamuksena olisi järjestysrangaistus tai sakko. Sotaväestä kurinpitomenettelyn piiriin eivät kuuluneet sotilaspapit ja sotatuomarit ja siviileitä voitiin rangaista kurinpitomenettelyssä ainoastaan virkarikoksesta. Järjestysrangaistuksia olivat varoitus ja arestia enintään 30 vuorokautta. Kurinpito-ojennuksina olivat samat kuin nykypäivänäkin, mutta ylimääräistä palvelusta voitiin määrätä enintään kahdeksan kertaa nykyisen viiden sijaan ja poistumiskieltoa enintään 28 vuorokautta nykyisen kymmenen si-

jaan. Järjestysrangaistuksen saanut oli tuolloin oikeutettu saattamaan päätöksen ylemmän kurinpitoesimiehen tarkastettavaksi ja ojennuksen osalta käytössä oli nykyäänkin käytettävä kantelu. (HE 142/2011 vp, 6.)

Nykymuotoinen sotilaskurinpitolaki tuli voimaan 25.3.1983. Kokonaisuudistus merkitsi sotilasrikoksien kirjaamista sotaväen rikoslain sijasta rikoslain 45 lukuun ja sotilaskurinpitoasetuksessa olevien kurinpitomenettelyä koskevien asioiden siirtämistä sotilaskurinpitolakiin. Sotilasoikeudenkäynnit siirtyivät samalla erityisistä sotatuomioistuimista yleisiin tuomioistuimiin. Järjestysrangaistukset muutettiin kurinpitorangaistuksiksi, joita olivat varoitus, kurinpitosakko ja aresti. Kurinpito-ojennukset säilyivät ennallaan, mutta niiden määrää rajoitettiin. Kurinpitoesimiesten toimivalta rajoitettiin nykyiselleen. (HE 142/2011 vp, 6.)

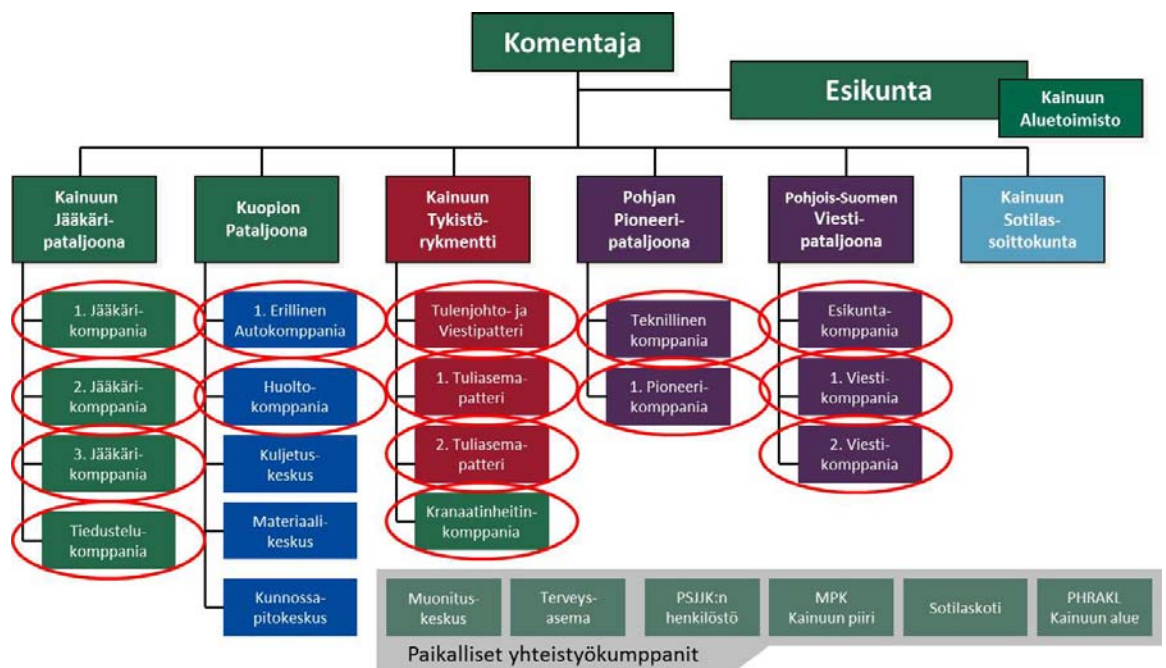
Kurinpitomenettelyyn liittyvää lainsäädäntöä uudistettiin pätkissä 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. 1990 otettiin käyttöön jälleen mahdollisuus valittaa kurinpitorangaistuksesta, joka oli poistettu 1983 uudistuksessa. 1991 seuraamusvalikoimaan lisättiin poistumisrangaistus ja vuonna 1998 aresti poistettiin kurinpitomenettelyssä määrättävistä rangaistuksista. Siitä lähtien aresti on voitu tuomita ainoastaan tuomioistuimessa. 2000-luvun merkittävin uudistus koski syyttäjän tehtävien siirtymistä sotilasoikeudenkäyntiasioissa sotilaslakimiehiltä yleisille syyttäjille vuonna 2001. (HE 142/2011 vp, 6.)

Sotilaskurinpitolakia ollaan uudistamassa lainsäädännön ajantasaistamiseksi ja sen saamiseksi vastaamaan uudistettua perustuslakia (PL, 1999/731). Hallitus jätti esityksensä eduskunnalle 22.12.2011 ja esitti uuden sotilaskurinpitolain käyttöön ottoa 1.1.2014 yhdessä jo hyväksytyjen esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien kanssa. (HE 142/2011 vp, 1.) Valtioneuvosto kuitenkin peruutti esityksensä 22.3.2012 ja esitystä uudistettaneen edelleen (Täysistunnon pöytäkirja PTK 29/2012 vp).

2.3 Kainuun Prikaati

Kainuun Prikaati on yksi Suomen kolmesta valmiusyhtymästä ja maan toiseksi suurin varuskunta Karjalan Prikaatin jälkeen. Kainuun Prikaati on kalustonsa ja koulutuksensa puolesta erikoistunut pohjoisen Suomen erikoisolosuhteisiin. Prikaati koostuu viidestä joukkoyksiköstä, jotka sisältävät yhteensä 15 perusyksikköä. Kuopion Pataljoona, Kainuun Jääkäripataljoona, Pohjan Pioneeripataljoona, Kainuun Tykistörykmentti ja Pohjois-Suomen Viestipataljoona kouluttavat vuosittain noin 3800 varusmiestä. Kainuun Prikaatissa työskentelee yhteensä

yli 500 sotilasta ja siviiliä, joka tekee siitä Kajaanin kolmanneksi suurimman työnantajan. (Puolustusvoimat 2012.) Kainuun Prikaatiin kuuluvat myös kuvan 1 mukaiset sidosryhmät.

Kuva 1. Kainuun Prikaatin organisaatiokaavio (Hujanen 2012).

Kainuun Prikaatin varusmiehiä koulutetaan yllä mainituissa viidessä joukkoyksikössä. Yhteen joukkoyksikköön kuuluu kahdesta neljään perusyksikköä, jotka on ympyröity kuvassa 1 punaisella. Perusyksiköistä 1.Erillinen Autokomppania, Tiedustelukomppania, 3.Jääkärikomppania, 2.Tulasemapatteri ja 2.Viestikomppania kouluttavat alokkaiden lisäksi omien aselajiensa varusmiesjohtajia. Perusyksiköiden varusmiesvahvuus vaihtelee yksikön joukkotuotanto ja koulutustehtävän mukaan. Pienimmän perusyksikön vahvuus on noin 70 varusmiestä ja suurimman vahvuus lähentelee 200 varusmiestä. Keskimääräinen vahvuus on noin 140 varusmiestä.

2.4 Kurinpitoprosessin käynnistyminen

ETL 2§:n mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Tästä alkaa kurinpitoprosessi. Epäillyn rikoksen tultua kurinpitoesimiehen tietoon, tekee hän päätöksen esitutkinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä SKL 29§:n mukaisesti. Kurinpitoprosessi voi

lyhimmillään päättyä tähän, muutoin se jatkuu esitutkinnalla ja päättyy myöhemmin kuvattavalla tavalla.

Esimiestä, jolla on sotilaskurinpitolain mukaan oikeus käyttää kurinpitovaltaa, kutsutaan kurinpitoesimieheksi. Kurinpitoesimiehiä puolustusvoimissa ovat perusyksikön päällikkö, hänen suoranaiset esimiehensä sekä perusyksikön vääpeli. Heidän toimivaltansa alaisia ovat heidän suoranaiset alaisensa. (SKL 11§.) Kainuun Prikaatin ylin kurinpitoesimies on prikaatin komentaja, sijaisenaan esikuntapäällikkö. Kaikilla prikaatin komentajan alaisilla kurinpitoesimiehillä on myös sijaiset, joita ovat joukkoyksiköissä pataljoona- ja rykmenttiupseerit ja perusyksiköissä yksiköiden varapäälliköt ja vääpeleiden sijaiset. Sijaisilla on kurinpitovalta ainoastaan heidän toimiessaan varsinaisen kurinpitoesimiehen sijaisena, ei omaan tehtäväänsä liittyen. (SKL 14§.) SKA 4§:n mukaan kurinpitoesimies ei saa käsitellä asiaa, jos rikos on kohdistunut häneen henkilökohtaisesti tai jos hän on asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa saattaa vaarantua. Tilapäisen esimiesaseman omaavalla henkilöllä ei ole kurinpitovaltaa, mutta hänen on kuitenkin huolehdittava esitutinnan toimeenpanosta ja ilmoitettava asiasta rikoksesta epäillyn kurinpitoesimiehelle (SKA 5§).

Rikokseen liittyy aina kiellon tai käskyn rikkominen. Kieltojen tehosteena ovat rikkomisesta seuraavat rangaistukset. Rikossäännös koostuu rikoksen nimestä, tunnusmerkistöstä ja rangaistussäännöksestä (Tapani & Tolvanen 2006, 6). Sotaväen erityisolosuhteisiin on säädetty erityiset sotilasrikokset, jotka määritellään rikoslain luvussa 45 ja sotilasoikeudenkäyntilain 2.2§:ssa. Rauhan ajan sotilasrikokset voidaan jakaa kolmeen pääryhmään; varsinaisiin sotilasrikoksiin, muihin sotilasrikoksiin ja epävarsinaisiin sotilasrikoksiin. Ryhmittelyn on tarkoitus helpottaa asioiden hahmottamista ja käsittelyä.

Varusmiehestä tulee sotilasrikossäännösten alainen sillä hetkellä, kun hän astuu tai hänen olisi viimeistään tullut astua palvelukseen. Alaisuus päättyy, kun hänet kotiutetaan palveluksen päättymisen tai keskeytymisen vuoksi ja hän on poistunut siitä joukosta tai paikasta, jossa on palvellut (Suomen säädöskokoelma 1153/2000). Rauhan aikana rikoslain 45 lukua sovelletaan vain sotilaiden tekemiin rikoksiin. RL 45:27§ määrittelee sotilaaksi varusmiesten osalta sekä aseellisena ja aseettomana palvelustaan suorittavan varusmiehen ja että naisten vapaachtoista palvelusta suorittavan naisen. Tässä tutkimuksessa käytetään kaikista termiä varusmies.

Varsinaisia sotilasrikoksia ovat palvelusrikokset, vartiorikokset, poissaolorikokset, kuuliaisuusrikokset ja esimiesrikokset (RL 45:1-17§). Jokaisessa ryhmässä rikoksilla on eri tekemuotoja, jotka kuvataan rikosten yhteydessä. Muita sotilasrikoksia ovat sotilaan sopimaton käyt-

täytyminen ja luvaton poliittinen toiminta (RL 45:18-19§). Epävarsinaisiin sotilasrikoksiin sisältyvät SOL 2.2§:ssä säädettyvät rikokset, jotka käsitellään sotilasrikoksina, mikäli tekijänä on sotilas tai teko kohdistuu toiseen sotilaaseen tai puolustusvoimiin. Näistä kurinpitomenetelyssä saadaan käsitellä sellaisia rikoksia, josta on säädetty seuraamukseksi sakko (SKL 4§). Epävarsinaisista sotilasrikoksista yleisimpiä, joskaan eivät yleisiä, ovat toiseen sotilaaseen kohdistuneet pahoinpitelyrikokset ja puolustusvoimiin kohdistuneet lievät vahingonteot, lievät omaisuusrikokset tai väärennyksrikokset (Tilastot kurinpito-ohjenukseen tai -rangaistukseen johtaneista sotilasrikoksista Kainuun Prikaatissa 2007–2011). Epävarsinaiseen sotilasrikokseen liittyy usein myös jonkun määräyksen tai ohjesäännön rikkominen, jolloin toisena tekona on palvelusrikos tai sen lievempi tekomuoto.

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot

Rikoksen selvittäminen, todistusaineiston hankkiminen ja turvaaminen, rikoksen tekijän pakenemisen estäminen ja rikosten tekemisen katkaiseminen edellyttävät joskus pakkokeinojen käyttöä. Otsikon mukaisilla pakkokeinoilla tarkoitetaan pakkokeinolain sekä asetuksen esitutkinnasta ja pakkokeinoista mukaisia toimenpiteitä, joilla turvataan esitutkintaa ja myöhempiä prosessia puuttamalla henkilöiden lailla suojattuihin oikeushyviin kuten vapauteen, koskemattomuuteen ja omaisuuteen. Pakkokeinojen käyttö edellyttää aina tehtyä tai epäiltyä rikosta ja legaliteettiperiaatteen mukaan niiden käytön edellytykset tulee olla lakiin kirjattuja. (Kukkonen & Tolvanen 2011, 184; Niemi-Kiesiläinen 1999, 158.) Pakkokeinolain lisäksi pakkokeinoista säädetään asetuksessa esitutkinnasta ja pakkokeinoista.

Sotilasrikosten luonne ja varusmiespalveluksen sisältämät erityispiirteet saattavat vaatia pakkokeinojen käyttöä myös sellaisissa tilanteissa, joissa siviilielämässä pakkokeinoihin ei tarvitsisi turvautua. SKL 26§:n mukaan sotilaat saavat käyttää pakkokeinoja puolustusvoimien käytössä olevalla alueella ja muualla vain kiireellisissä tapauksissa. Sotilaskurinpitolain 4 luku sisältää erityissäännöksiä pakkokeinojen käytöstä puolustusvoimissa. Muutoin sotilasrikosasioihin sovelletaan pakkokeinolain, asetuksen esitutkinnasta ja pakkokeinoista ja sotilaskurinpitoasetuksen säännöksiä. Sotilasrikosten yhteydessä yleisimmin tarvittavia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen (PKL 1 luku), takavarikko (PKL 4 luku), etsintä ja tarkastus (PLK 5 luku), tutkimuspaikan eristäminen (PKL 6:2§) sekä koe veren alkoholipitoisuuden tai muun huumausaineen toteamiseksi (PKL 6:3§).

Esitutkinta

Rikoksen tultua kurinpitoesimiehen tietoon ja tämän päätettyä esitutkintakynnyksen ylittyneen, on esitutkinta toimitettava ilman aiheetonta viivytystä (ETL 6§). PEOIK-OS PAK 02:05 (2007, 14.1§) mukaan tämä koskee kaikkia toimia rikoksen ilmitulosta valmiin esitutkinta-aineiston saattamiseen kurinpitoesimiehen käyttöön. Asian käsittelyn aloittamista ei saisi viivästyttää yli kahta vuorokautta. Esimerkiksi maastoharjoitusten vuoksi tähän aikaan ei aina pystytä, jolloin esitutkinta on aloitettava esteen poistuttua ja siitä on tehtävä selvittävät merkinnät kuulustelupöytäkirjaan ja päätösasiakirjaan. (PEOIK-OS PAK 02:05 2007, 6§.)

Esitutkinnan tavoitteena on selvittää, onko epäilty rikos tapahtunut ja ketkä ovat syyllisiä. Esitutkinnassa selvitetyn rikoksen tunnusmerkistön osalta oleellista on se, täyttyykö epäilyssä rikoksessa tahallisuuden vai tuottamuksen tunnusmerkistö. Tahallisuudesta ja tuottamuksesta on kuvattu tarkemmin tutkimuksen luvussa 2.6 kohdassa laillisuusperiaate. Esitutkinnassa tulee myös selvittää, onko rikoksella aiheutettu vahinkoa sekä minkä suuruista että laatuista se on. Tällöin on selvittävä myös mahdolliset asianomistajat ja heidän vaatimuksensa. Lopulta tutkinnasta tulee ilmetä perusteet sille, onko prosessia jatkettava ylemmän kurinpitoesimiehen tai jopa poliisin toimesta vai voidaanko asia ratkaista kurinpitomenettelyssä perusyksikössä.

Esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja (ETL 14§). Hän määrää tutkinnan suuntaamisesta ja erilaisiin toimenpiteisiin ryhtymisestä. Tutkinnanjohtaja arvioi esimerkiksi tarvetta pakkokeinojen käytölle ennen esitutkintaa ja esitutkinnan aikana tai eri henkilöiden kuulemisen tarpeellisuutta asian ratkaisemiseksi. Tutkinnanjohtajalla on velvollisuus hankkia riittävä määrä aineistoa tutkinnassa, jotta asia voidaan ratkaista ilman epäselvyyttä syyllisyydestä tai syyttömyydestä. (PEOIK-OS PAK 02:05 2007, 27§.) Tutkinnanjohtajana on sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettua rikosta tutkittaessa oltava vähintään pidättämiseen oikeutettu sotilasviranomainen (SKL 28§). Pidättämiseen oikeutetut on lueteltu SKL 19§:ssä, joista tässä tapauksessa oleellisin on kohdan yksi mukaisesti asianomaisen perusyksikön päällikkö ja häntä ylempi kurinpitoesimies. Tutkinnanjohtajan ja kurinpitoesimiehen esteellisyydestä on säädetty SKA 4§:ssä ja ETL 16§:ssä. Viimeksi mainitun mukaan esteellisyys ei kuitenkaan estä tutkinnanjohtajaa ryhtymästä toimeen, jota rikoksen selvittämistä vaarantamatta ei voida viivyttaa.

Esitutkinta voidaan suorittaa myös suppeana (ETL 44§). Tällöin ei ole erillistä tutkinnanjohtajaa ja asianosaisten oikeudet ovat rajallisemmat. Suppeaa vaihtoehtoa tulisi käyttää kurinpi-

toprosessissa vain erikoistapauksissa ja ainoastaan selvissä, vahinkoarvoltaan pienissä asioissa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi pienet sisäjärjestysrikkomukset. Asiaan ei saa liittyä todistajia tai asianomistajia ja mikäli tarve heidän käytölleen ilmenee, on suppeana aloitettua esitutkintaa jatkettava täydellisenä. (PEOIK-OS PAK 02:05 2007, 7§.) Perusyksikön väepeli toimivallalla voisi ratkaista tällaisia pieniä ja selviä asioita, koska tutkinnanjohtajan määrääminen ei olisi tarpeen.

SKL 28§:n mukaan tutkijana toimii puolustusvoimissa palveleva henkilö, jonka tulee olla mikäli mahdollista rikostutkintaan perehtynyt. Tutkijana tulee käyttää virkavastuulla toimivaa henkilöä, jonka tulisi olla joku muu kuin tutkittavan suoranainen esimies. Tutkijana toimii usein perusyksikössä kouluttajatehtävissä työskentelevä henkilö, mutta haastavampien tutkintojen tai yksittäisten kuulustelujen osalta kokemattomien henkilöiden käyttöä tulee välttää. Tutkijan laillisesta esteellisyydestä on kirjattu ETL 16§:ään, jota on edelleen tarkennettu PEOIK-OS PAK 02:05:n kohdassa 11.2§.

PEOIK-OS PAK 02:05 (2007, 3§) määrittelee syylliseksi epäillyn henkilöksi, jonka syyllistymisestä rangaistavaan tekoon on objektiivisesti arvioiden perusteltuja epäilyjä. Syylliseksi epäiltyä suojaa syyttömyysolettama. Tämä tarkoittaa sitä, että epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä ja ettei epäilty ole velvollinen osoittamaan syyttömyyttään toteen esimerkiksi tunnustamalla tai todistamalla itseään vastaan. Lisäksi kaikki epäselvyydet esitutkinta-aineistossa tulee arvioida syytetyin eduksi. (ETL 7§; Niemi-Kiesiläinen 2007, 748; Jokela 2008, 32.) Favor defensionis -periaatteen mukaan syylliseksi epäillyllä on myös oikeus pysyä vai tai passiivisena niin halutessaan eikä hänellä ole totuudessa pysymisvelvoitetta (Jokela 2005, 187).

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja OK 17:43 §:n mukaan esteetön kuulustelutodistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville. Jollei kuulustelua voida tutkintaa vaarantamatta viivyttää, se saadaan kuulusteltavan pyynnöstä huolimatta pitää ilman todistajaa. Ennen kuulustelua kuulusteltavalle on ilmoitettava hänen oikeudestaan pyytää kuulustelutodistaja paikalle. (ETL 30§.) PEOIK-OS PAK 02:05 (2007, 18§) kehottaa joukko-osastoja suorittamaan esitutkinnat siten, että kuulusteluisa on läsnä luotettava ja esteetön kuulustelutodistaja. Kuulustelutodistajan tulisi olla sotilas-arvoltaan kuulusteltavan kanssa samanarvoinen kuulustelun luotettavuuden lisäämiseksi. Jos varusmies haluaa kuulustelutodistajaksi kantahenkilökuntaan kuuluvan esimerkiksi asian arkaluonteisuuden vuoksi, on pyyntöön syytä suostua.

Esitutkinnassa on yleensä tarpeen kuulla todistajia. Todistaja on asianosaiksiin ulkopuolinen henkilö, jota kuullaan jutun kannalta relevanttien faktojen selvittämiseksi. Todistajaa kuultaessa halutaan tosiseikkoihin perustuen selvittää, mitä on tapahtunut. OK 17:18§:n mukaan jokaista muuta paitsi jutun asianosaista voidaan kuulustella todistajana. Toki asianosainenkin voi antaa lausumia jutun asioista, jolloin hän todistaja tavoin ”todistaa” asiassa. Esitutkinnassa kun kaikki paitsi syylliseksi epäilty ovat totuusvelvollisia (ETL 25§, RL 15:2§). Henkilöä, joka on jutussa aluksi ollut asianosainen, mutta myöhemmin jäänyt ulkopuoliseksi, voidaan kuulla myöhemmin todistajana. (Lappalainen 2007, 526-527.) Lähtökohtaisesti kaikki ovat OK 18:20§:n nojalla velvollisia todistamaan. Poikkeukset on säädetty OK 18:20-23§:ssä.

Asianomistajaa ei ole yleisesti määritelty lainsäädännössä. Frände (2007, 323) määrittelee asianomistajan sen oikeushyvän haltijaksi, jonka suojaksi teko on säädetty rangaistavaksi ja jota on rikoksella loukattu. Nuutila (1996, 79) puolestaan määrittelee oikeushyvän tärkeänä pidetyksi intressiksi, toiselta nimeltään suojeluobjektiksi. Vuorenpään (1999, 25) mukaan asianomistajan asema ratkeaa sillä perusteella, että joku väittää tulleen rikoksella loukatuksi ja tästä syystä asianomistajan asema onkin yleensä väitteenvarainen asia.

Aloitettaessa kunkin yllä kuvatun asiaan liittyvän henkilön kuuleminen, on heille kerrottava asemansa esitutkinnassa heti, kun se on mahdollista. Myös aseman mahdollinen muuttuminen tutkinnan aikana on ilmoitettava. Esitutkinnan päättymisen jälkeen kurinpitoesimies tekee päätöksen, kuinka asiassa jatketaan. Vaihtoehtoina ovat asian siirtäminen pääesikunnan tutkintaosastolle tai poliisille, asian ratkaiseminen kurinpitomenettelyssä tai asian jättäminen sillensä. Mikäli edellytykset kurinpitomenettelyyn täyttyvät, tulee kurinpitoesimiehen edelleen selvittää riittääkö hänen oma toimivaltansa vai tuleeko asia saattaa ylemmän kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi.

Esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa, asetuksessa esitutkinnasta ja pakkokeinoista sekä tarkennetaan edelleen sotilaskurinpitolaissa ja sotilaskurinpitoasetuksessa ja puolustusvoimien normissa PEOIK-OS PAK 02:05 Ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta. Näistä viimeksi mainitussa on koottu olennaisimmat kohdat laeista. Ohjeen kaikissa kohdissa on viittausmerkinnät lakeihin, jolloin tarvittaessa tarkemman tiedon hankkiminen asian kohdalla on helppoa.

2.5 Kurinpitomenettelyn edellytykset

Kurinpitomenettely on Puolustusvoimien toimintaympäristöön säädetty *erityinen menettely*, jonka tarkoituksena on mahdollistaa palveluksessa olevan joukon kurin säilyttäminen ja tarvittaessa palauttaminen nopeasti, mutta oikeudenmukaisesti. Kurinpitomenettelystä säädetään tarkimmin sotilaskurinpitolaissa ja sotilaskurinpitoasetuksessa, mutta myös sotalasoikeudenkäyntilaissa. Lakien tulkintaa ja käytännön työtä helpottava puolustusvoimien normit Seuraamussuositus sotilaskurinpitomenettelyä varten, Sotilaslakimiehen kurinpitolausunto, Seuraamusasiakirjat / ohjeet rangaistus- ja ojennuskorttien sekä -korttistojen käytöstä ja Seuraamusten täytäntöönpano/Pääesikunnan oikeudellisen osaston hallinnollinen ohje seuraamusten täytäntöönpanosta.

Rikosprosessi voidaan jakaa yleiseen ja erityiseen prosessiin. Erityisprosessissa noudatetaan olennaisesti yleisestä prosessista poikkeavia prosessimuotoja. Erityiset prosessimuodot on luotu niiden erityisen laadun vuoksi ja tästä johtuen yleinen prosessimenettely ei ole erityisprosesseissa tarkoituksenmukainen käsittelytapa. (Jokela 2005, 49-52.) Varusmiesten tekemien sotalasrikosten käsittely erityisessä kurinpitomenettelyssä on prosessitaloudellisesti edullisempaa kuin tuomioistuimessa käsittely (Lappi-Seppälä 2000, 265). Oikeusturva seikkojen vuoksi kurinpitomenettelyn käyttäminen on kuitenkin sallittua ainoastaan, mikäli rikoksesta epäilty on myöntänyt syyllisyytensä tai hänen syyllisyyttään voidaan pitää selvänä (SKL 10§). Edellä mainittu lainkohta määrittää myös poikkeukset, jotka kieltävät asian käsittelyn kurinpitomenettelyssä, vaikka yllä mainitut seikat täytyisivätkin. Tällöin asia ratkaistaan asiat sotalasoikeudenkäynnissä, joka luetaan myös erityiseksi prosessiksi.

Asian ratkaiseminen kurinpitomenettelyssä edellyttää siis, että asia on selvä. Tämä taas tarkoittaa, että tapauksen tunnusmerkistö täyttää *rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen* kriteerit. PL 8§:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei myöskään saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Rikoslaisissa säädetty teko on ainoastaan tahallisenä rangaistava, mikäli tuottamuksellista tekemuotoa ei ole erikseen säädetty. (Niemi-Kiesiläinen 1999, 153.)

Tahallisuus määritellään rikoslaisissa seuraavasti:

”Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoit-
tanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin toden-

näköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.” (RL 3:6§.)

Tahallisuus jaetaan kahteen kokonaisuuteen, seuraustahallisuuteen ja olosuhdetahallisuuteen. Olosuhdetahallisuudessa on karkeasti ottaen kyse olosuhteista, joiden tulee täytyä jotta rikoksen tunnusmerkitkin täyttyvät. Esimerkiksi kätkemisrikoksessa vaaditaan, että omaisuus on rikoksella saatu, rattijuopumuksessa vaaditaan, että kyseessä on moottoriajoneuvo, ja henkirikoksessa, että kohteena on ihminen. Lisäksi tekijän on tullut tiedostaa vallitsevat olosuhteet. Esimerkkinä tästä mainittakoon, että varkaudessa tekijän on tullut tietää anastamansa omaisuus toisen omaksi. (HE 44/2002, 87.)

Seuraustahallisuutta voidaan edelleen tarkastella kolmella tasolla. Tasot jakautuvat sen mukaan miten tekijä on mieltänyt tekonsa ja siitä mahdollisesti aiheutuvat seuraukset. Tarkoitustahallisuudessa on kyse, että tekijän on ollut tarkoitus saada aikaan teon tunnusmerkistön mukaiset seuraukset. Varmuustahallisuudessa tekijä menettelee tahallisesti, muttei pyri kielletyn seurauksen aikaansaamiseen. Hän kuitenkin ymmärtää, että teon tehdessään toteutuu lähes varmuudella myös kielletty seuraamus. Todennäköisyystahallisuudessa tekijällä ei ole tarkoitusta aiheuttaa seurausta, mutta teon tehdessään hän on ymmärtänyt seurauksen enemmän tai vähemmän todennäköiseksi. Tahallisuus täyttyy, mikäli tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin syntymättä jäämistä. (Tapani & Tolvanen 2006, 40-41.) Tahallisuuden asteet ovat lähtökohtaisesti samanarvoisia. Joissakin tunnusmerkistöissä vaaditaan jotain tiettyä tahallisuuden astetta, jolloin tunnusmerkistössä mainitaan esimerkiksi sanamuoto ”tarkoituksenaan” saada tai tehdä jotain. Tällöin tahallisuutta tulee arvioida tunnusmerkistön mukaan. (Ojala 2001, 9.)

Tuottamus tarkoittaa RL 3:7§:n mukaan seuraavaa:

”Tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Pikemmin tapaturmaan kuin tuottamukseen perustuvasta teosta ei rangaista.”

Rikosoikeudellinen tuottamus on toiminnassa vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä eli huolimattomuutta. Tunnusmerkistöissä se voidaan ilmaista termeillä tuottamus, huolimattomuus tai varomattomuus. Tuottamuksellisuutta arvioitaessa tekijällä tulee olla ollut tilaisuus, kyky ja velvollisuus toimia huolellisemmin kyseisessä tilanteessa eli tekijällä on pitänyt olla toisintoimintamahdollisuus. (Nuutila 1996, 525-528.) Ojalan (2001, 11) mukaan hyvänä sään-

tönä voidaan pitää sitä, että mikäli sotilas teon tehdessään pohtii sitä meneekö kaikki oikein, voidaan tuottamuksen kynnyistä pitää ylittyneenä. Tällöin sotilaalla on ollut kyky ja tilaisuus toimia huolellisemmin. (Ojala 2001, 10-11.)

Sotilaslakimiehen kurinpitolausunto

SKL 31§:n mukaan kurinpitoesimiehen on ennen kurinpitovirastoituksen määräämistä hankittava asiasta sotilaslakimiehen lausunto, jollei lausunnon hankkimisesta aiheudu asian käsittelylle huomattavaa viivästymistä. Mikäli lausuntoa ei hankita, on siitä kirjattava perustelut esitutkintapöytäkirjaan ja rangaistuskorttiin. Lausunto voidaan hankkia myös ennen kurinpito-ohjennuksen määräämistä, mitä suositellaan, mikäli asia on tavallista monimutkaisempi ja myös ennen asian sillensä tai tutkimatta jättämistä. (PEOIK-OS PAK 02:02.02 2007, 1-2§.) Hankittu sotilaslakimiehen lausunto on liitettävä ja siitä on tehtävä merkintä esitutkintapöytäkirjaan ja seuraamusasiakirjoihin (SKA 7§).

Sotilaslakimies antaa lausunnon siitä, onko kyseessä rikos tai mistä rikoksesta on kysymys, liittyykö asiaan seuraamusta korottavia tai lieventäviä asianhaaroja ja voidaanko asia ratkaista kurinpitomenettelyssä (PEOIK-OS PAK 02:02.02 2007, 6§). Lakimieheen voi siis olla yhteydessä jo ennen esitutkinnan aloittamista, jos tapauksen kulku on pääpiirteiltään selvä. Tällöin asian selvittäminen alkaa heti oikean rikosnimikkeen kautta. Lausunto voidaan ottaa tapauksen laajuudesta riippuen joko suullisena tai kirjallisena.

2.6 Kurinpitopäätöspohdinta ja seuraamuksen määrääminen

Syyteharkinta on yksi rikosprosessin vaihe. Kurinpitoprosessissa se tarkoittaa käytännössä syyllisyyden harkintaa esitutkinta-aineiston perusteella ja sen jälkeen seuraamuksen harkintaa kokonaisuus ja mahdollinen sotilaslakimiehen lausunto huomioon ottaen. Seuraamus on sen laadusta riippumatta rangaistus tehdystä sotilasrikoksesta. Rangaistus ei saa perustua ainoastaan kurinpitoesimiehen mielivaltaan, vaan rangaistusta harkittaessa huomioitavaksi tulevat sekä rikoslaki, sotilaskurinpitolaki ja jopa perustuslaki, että pääesikunnan seuraamussuositus.

Kurinpitoesimiehet voivat määrätä toimivaltansa puitteissa rangaistukseksi kurinpitomenettelyssä kurinpito-ohjennuksia tai kurinpitovirastoituksia (Taulukko 1). Kurinpito-ohjennukset eli muistutus, ylimääräinen palvelus (YP) ja poistumiskielto (PK) kuuluvat kaikkien kurinpi-

toesimiesten toimivallan piiriin, sillä poikkeuksella, että perusyksikön vääpeli voi määrätä asevelvollisena palvelevalle muistutuksen tai enintään kolme kertaa ylimääräistä palvelusta. Oikeus määrätä kurinpitorangeistus eli varoitus, poistumisrangaistus (PR) tai kurinpitosaakko (KS) on joukko-osaston komentajalla ja häntä ylemmillä kurinpitoesimiehillä. Joukkoyksikön komentajalla toimivaltuus riittää varoituksen ja poistumisrangaistuksen ja perusyksikön päälliköllä varoituksen määräämiseen. (SKL 3:12-13§.)

Taulukko 1. Kurinpitoesimiesten toimivalta kurinpitoseuraamusten määräämiseksi

	Muistutus	YP	PK	Varoitus	PR	KS
Vääpeli	X	1-3 krt				
Päällikkö	X	1-5 krt	1-10 vrk	X		
J-YKS Komentaja	X	1-5 krt	1-10 vrk	X	11-15 vrk	
J-OS Komentaja	X	1-5 krt	1-10 vrk	X	11-15 vrk	1-30 pv

Rangaistus ja oikeudenmukaisuus

Tapani & Tolvanen (2006, 7) esittävät rangaistukselle kolme tunnusmerkkiä. Keskeisin tunnusmerkki on se, että tuomioistuimien tai esimerkiksi kurinpitoesimies määrää syytettyyn rikokseen syylliseksi toteamalleen henkilölle rangaistuksen. Toiseksi rangaistuksen määräämisellä halutaan viestittää tekijän menettelyn moitteellisuutta eli rangaistuksen määräämisellä halutaan tukea asetettuja sääntöjä; tietyillä teoilla on tietyt seuraukset. Kolmas tunnusmerkki rangaistukselle on rikoksentekijälle rangaistuksesta aiheutuva kielteinen kokemus tai haitta.

Ervo (1996, 156-157) pitää koko prosessia jo itsessään rangaistuksen omaisena kielteisenä kokemuksena. Oikeudenkäynti esitutkinta mukaan lukien tuo kielteistä julkisuutta syytettynä olevalle henkilölle. Tapanin & Tolvasen (2006, 13) mukaan jo pelkästään rikosprosessilla on rangaistusta tehostava yleisestäv vaikutus, mutta joka syntyy ainoastaan, mikäli yhteisö kokee prosessin ja rangaistukset oikeudenmukaisiksi. Rikosprosessin on rangaistuksen ohella vakuutettava ihmiset siitä, että rikos ei kannata (Virolainen 2007, 76).

Ervon (1996), Tapanin & Tolvasen (2006) ja Virolaisen (2007) mukaisesti sekä rangaistus että koko rikosprosessin on oltava oikeudenmukainen ollakseen uskottava. RL 6:4§:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Tämä lainkohta toimii normatiivisena perustana suhteellisuusperiaatteelle, joka

on toinen osa oikeudenmukaisuusperiaatetta. Suhteellisuusperiaatteen relatiivisen näkökulman mukaan törkeistä rikoksista on tuomittava selvästi ankarampia rangaistuksia kuin lievistä rikoksista ja ankaruuden tulee heijastaa törkeyseroja oikealla tavalla. Absoluuttinen näkökulman tarkastelee suhteellisuusperiaatetta siltä kannalta, että mikä rangaistus pitää tuomita mistäkin yksittäisestä rikoksesta. Suhteellisuusperiaatteen toteuttaminen vaatii siis sekä relatiivista että absoluuttista tarkastelua. (Tapani & Tolvanen 2006, 11-12.)

Yhdenvertaisuusperiaate täydentää oikeudenmukaisuusperiaatteen. Laeissa yhdenvertaisuudesta säädetään seuraavasti:

”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (PL 6§.)”

”Rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys (RL 6:3§).”

Rangaistuskäytännön yhtenäisyyden takaamiseksi samanlaisissa tapauksissa edellytetään samanlaista ja erilaisissa tapauksissa erilaista kohtelua. Kun tapaukset vastaavat toisiaan olennaisilta osiltaan, on niistä tuomittava sama rangaistus. Myös rikoskumppaneille on tuomittava yhdenvertainen rangaistus, kun heidän osuuttaan verrataan tekojen moitittavuuteen. Mikäli molempien toiminta on ollut yhtä moitittavaa, on molemmille tuomittava sama rangaistus. (Tapani & Tolvanen 2006, 14-15.)

Kurinpitomenettelyn osalta vähimmäisvaatimuksena pitäisin sitä, että perusyksikössä kurinpitoesimies määrää seuraamuksia yllä mainittujen periaatteiden mukaisesti, mutta myös pääesikunnan seuraamussuosituksen määrittämässä rajoissa. Tällöin taataan varusmiehille yhtenäinen ja oikeuden mukainen asema kurinpitomenettelyssä ja rangaistuskäytännöt pysyvät yhtenäisinä SKL 32§:n vaatimuksen mukaan. Seuraamussuositus ei ole kurinpitoesimiestä sitova taulukko, josta rangaistus poimitaan, vaan kurinpitoesimiehen tulee harkita seuraamusta kokonaisvaltaisesti aiemmat seuraamukset ja tapauksen erityispiirteet ja vaikutukset huomioon ottaen (PEOIK-OS PAK 02:02.03 2003, 2§). Seuraamuksen määrään voivat vaikuttaa myös seuraamusta lieventävät tai korottavat perusteet, jotka on lueteltu SKL 32§:ssä. Muita vastaavia perusteita on RL 4-6 luvuissa, mutta nämä ovat harvinaisempia tapauksia ja niitä harkittaessa on otettava yhteyttä sotilaslakimieheen.

Kurinpitopäätös ja täytäntöönpano

SKA 3:8§:n mukaan kurinpitoasiassa on tehtävä kirjallinen päätös. Päätöksen tulee aina perustua suoritettuun kirjalliseen esitutkintaan ja kurinpitoesimiehellä tiedossaan oleviin seikoihin menettelyn kohteena olevan henkilön aiemmasta palveluksesta mahdolliset aiemmat kurinpitoseuraamukset mukaan lukien. Tehty päätös on kirjattava niin selkeästi, ettei sen sisällöstä synny epätietoisuutta tai tulkinnanvaraa ja sen on kirjattava aina voimassa olevaan lomakepohjaan, ojennus- tai rangaistuskorttiin. PEOIK-OS PAK 02:03.01 (2007) ohjeistaa sekä ojennus- että rangaistuskorttien oikeanlaisen täyttämisen kohta kohdalta. Vaikka kaikissa kohdissa vääränlaiset merkinnät eivät johdakaan kohteena olevan henkilön oikeusturvan heikkenemiseen, on kyse kuitenkin virallisista asiakirjoista ja hallinnollisesta laadukkuudesta. Tutkimuksen kolmannessa pääluvussa kyseinen asiakirja on yksi tärkeimmistä oikeusnormeista, johon vertaan kurinpitomenettelyn tarkastusraporteissa havaittuja kehittämiskohteita.

Kurinpito-ojennus saadaan määrätä ilman rangaistavan kuulemista. Eduskunnan oikeusasiamies on kuitenkin katsonut päätöksessään 3406/4/04, 22.6.2006, että oikeus tulla kuulluksi myös ennen kurinpito-ojennuksen määräämistä, on keskeinen oikeudenmukaisen käsittelyn tae (Kertomus vuonna 2007 laadittujen rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastuksesta). Kurinpitorangeistuksen osalta rangaistavaa on kuultava ennen seuraamuksen määräämistä ja kuuleminen on merkittävä rangaistuskorttiin. Kuulemisesta luopuminen tässä tilanteessa mahdollista ainoastaan mikäli kaikki PEOIK-OS PAK 02:03.01 (2007, 3.5) mukaiset ehdot täyttyvät. Kurinpitopäätös annetaan tiedoksi rangaistavalle kahden kesken, jolloin rangaistuvahvistaa allekirjoituksellaan saaneensa tiedon rangaistuksesta. Tällöin seuraamuksesta tulee lainvoimainen alla mainituin ehdoin.

SKL 39§:n mukaan kurinpitomenettelyssä määrätyn rangaistuksen täytäntöönpanoon on ryhdyttävä viivytyksettä, kun valitukselle säädetty määräaika on päättynyt tai, kun valitus on tuomioistuimessa ratkaistu. Täytäntöönpanoon voidaan rangaistun kirjallisella suostumuksella ryhtyä aikaisemminkin. Kurinpito-ojennuksesta ei voi valittaa, joten sen täytäntöönpano voidaan ja tulee aloittaa välittömästi, kun päätös on annettu tiedoksi ojennetulle. Seuraamuksen täytäntöönpanosta huolehtii sen perusyksikön päällikkö, jossa rangaistuvah palvelee. Mikäli täytäntöönpano ei kuulu hänelle, vastaa hän kuitenkin toimenpiteistä, joilla täytäntöönpano voidaan aloittaa. (PEOIK-OS PAK 02:04.01 2007, 3. luku.)

Muistutuksen täytäntöönpano tapahtuu antamalla päätös tiedoksi ojennetulle kahden kesken. Sitä ei saa julkistaa päiväkäskyssä tai käskynjaolla. Ylimääräinen palvelus pannaan täytäntöön

kaksi tuntia kestävinä työsuorituksina lähtökohtaisesti kello 06.00 – 21.00 välillä varusmiehen päiväpalvelusohjelmaan merkittynä vapaa-aikana. Poistumiskiellon ja -rangaistuksen täytäntöönpano tapahtuu yllä mainituin ehdoin. Täytäntöönpanon aikana rangaistu varusmies ei saa poistua joukko-osaston komentajan määräämältä poistumiskieltoalueelta. Perusyksikön päällikkö vastaa paikallaolon valvonnasta esimerkiksi käskemällä rangaistun ilmoittautua perusyksikön päivystäjälle tasatunnein vapaa-ajallaan kello 06.00 – 21.00 välisenä aikana. Varoituksen täytäntöönpano tapahtuu julkaisemalla varoitus joukko-osaston päiväkäskyssä. (PEOIK-OS PAK 02:04.01 2007, 3:4-8§.)

Kurinpitovalitus ja kantelu

Kurinpitovalituksesta säädetään sotilaskurinpitolaissa, sotilaskurinpitoasetuksessa ja sotilasoikeudenkäyntilaissa. Näistä SKL 6.luvussa asiasta säädetään tarkimmin, joita SKA 5.luku ja SOL 2.luku ja 5.luku täydentävät yksityiskohtien osalta.

Kurinpitoasiassa määrättyyn kurinpitorangaistukseen saa hakea muutosta valittamalla (kurinpitovalitus) siitä SOL 5§:n tai 6 §:n mukaan määräytyvään toimivaltaiseen yleiseen tuomioistuimeen. Kurinpitovalitus on tehtävä kirjallisesti viimeistään kolmantena päivänä sen jälkeen, kun kurinpitoesimiehen päätös on annettu asianomaiselle tiedoksi ja siinä on mainittava perusteet, joilla muutosta haetaan. Valituskirjelmään on liitettävä päätös, jota valitus koskee. Valituskirjelmän saa sen lisäksi, mitä SKL 35 §:ssä on säädetty, toimittaa myös sen perusyksikön päällikölle tai vääpelille, jossa asianomainen palvelee, joukko-osaston päivystäjälle taikka päävartion tai muun säilytyspaikan päällikölle. Kurinpitovalituksen katsotaan tulleen vireille tuomioistuimessa silloin, kun valituskirjelmä ja kurinpitoasiassa kertynyt asiakirja-aineisto ovat saapuneet tuomioistuimen kansliaan. (SKL 34-35§; SKA 16-17§.) SOL 16§ mukaan kurinpitovalitus on otettava käsiteltäväksi seitsemän päivän kuluessa sen vireille tulosta.

Kurinpitoesimiehen on huolehdittava siitä, että valittajalla on palveluksen estämättä mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua kurinpitovalituksen oikeuskäsittelyyn. Jos valittaja jää saapumatta oikeuteen ilmoittamatta laillista estettä, kurinpitovalitus voidaan käsitellä ja ratkaista valittajan poissaolosta huolimatta. Kurinpitovalituksen tekemistä ja käsittelemistä ei estä se, että rangaistu on SKL 39 §:ssä tarkoitetulla tavalla suostunut kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoon. (SKL 36§.)

Kurinpito-ojennuksista ei voi valittaa. Ojennetulla on kuitenkin lain mukaan oikeus tehdä kantelu kurinpitoesimiehen toiminnasta joukko-osaston komentajalle. Kantelu tehdään kirjallisesti, ilman määräaika ja se voidaan toimittaa suoraan tai virkateitse sille viranomaiselle, jolle se on osoitettu. Henkilölle, johon kantelu kohdistuu, on varattava tilaisuus selityksen antamiseen. Kurinpitomenettelyssä tehdyn päätöksen saa kantelun johdosta muuttaa vain SKL 38 §:n 2 momentissa mainituin edellytyksin ja yli kaksi vuotta vanhoissa tapauksissa vain erityisen painavin syin. SKL 41§:n mukaan kurinpitomenettelyä valvova esimies saa määrätä kurinpitomenettelyssä määrätyn kurinpitorangeistuksen tai -ojennuksen täytäntöönpanon lykättäväksi tai keskeytettäväksi, jos hän on valvonnan tai kantelun käsittelyn yhteydessä havainnut kurinpitopäätöksessä olennaisen virheen.

Kantelun voi tehdä myös Eduskunnan oikeusasiamiehelle, mikäli epäilee, että viranomainen tai virkamies ei ole noudattanut lakia tai täyttänyt velvollisuuksiaan. Kantelun voi tehdä joko omasta asiastaan tai toisen puolesta, yksin tai yhdessä muiden kanssa. Oikeusasiamies tutkii kannellun asian, mikäli epäilee, että asiassa on toimittu lainvastaisesti tai mikäli katsoo siihen muutoin olevan aihetta. Oikeusasiamiehelle voi kannella kirjallisesti tai esittää asiansa, kun oikeusasiamies käy varuskunnassa vierailulla. Vierailun aikana perusyksiköissä tiedotetaan hänen paikallaolostaan ja tapaamisajoista, jolloin kaikilla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus mennä tapaamiseen. (Eduskunnan oikeusasiamies 2011.)

2.7 Kurinpitoprosessin valvonta

Sotilaskurinpitomenettelyn valvonnasta on säädetty SKA 9.luvussa ja SKL 6.luvussa. SKL 38§ mukaan kurinpitoesimiehen on valvottava alaistensa kurinpitoesimiesten kurinpitovallan käyttöä. SKA 38§ tarkentaa lakia edelleen siten joukko-osaston komentajan on tarkastettava alaistensa kurinpitoesimiesten määräämät kurinpitoseuraamukset vähintään neljännesvuosittain. Kainuun Prikaatissa varusmiehiä koskevat vuoden aikana tehdyt kurinpitopäätökset säilytetään perusyksiköissä ja päätösten kortistokappaleet toimitetaan oikeusupseerille neljännesvuosittain tarkastukseen. Tästä tarkastuksesta oikeusupseeri laatii tarkastusraportin, jonka hän esittelee Kainuun Prikaatin komentajalle ja hänen tarkastuksensa jälkeen toimittaa raportin myös kurinpitoesimiesten tietoon.

SKA 39§:n mukaan Maanpuolustusalueen komentajan ja vastaavan kurinpitoesimiehen on tarkastettava sotilaslakimiehen avustamana alaistensa joukkojen ja laitosten rangaistus- ja

ojennuskortistot vähintään kerran vuodessa. Maanpuolustusalueiden lakkauttamisen jälkeen Maavoimien komentaja on velvollinen suorittamaan edellä mainitut tarkastukset Kainuun Prikaatin osalta. Kainuun Prikaatin oikeusupseeri kokoaa edellisen vuoden aikana laaditut ojennus- ja rangaistuskortit, jotka hän toimittaa käskettyyn aikaan mennessä Maavoimien esikuntaan tarkastettavaksi. Näistä tarkastuksista jaetaan valtakunnallinen sekä joukko-osastokohtainen raportti Maavoimien alaisille joukoille tutustuttavaksi.

Eduskunnan oikeusasiamies tai hänen edustajansa suorittaa vuosittain tarkastuksen osaan Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen joukko-osastoja ja hallintoyksiköitä. Vuosien 2007–2010 vuosikertomuksiin sisältyvät lähes kaikki yksiköt. Ennen varsinaista tarkastusta oikeusasiamies tai hänen edustajansa käyvät etukäteen läpi joukko-osaston kurinpitoasiakirjoja ja tutustuvat aiempien vuosien kurinpitotilastoihin. Vuosien 2007–2009 kurinpitoasiakirjoista on tarkastuksissa ilmennyt puutteita muun muassa asian käsittelyn kestoissa ja ojennus- ja rangaistuskorttien täytössä koskien etenkin teonkuvauksien sisältöä. Lisäksi 2008 ja 2009 tarkastuksessa tuli ilmi varusmiesten toimesta epäsovivaksi koettu tapa julkaista kurinpito-ojennus koko yksikön edessä. (Jääskeläinen 2010, 172-174; Paunio 2008, 146; Paunio 2009, 143-144.)

EOA tarkastuksiin ei tässä tutkimuksessa syvennyttä tarkemmin, koska käytettävissä olevat resurssit eivät sitä mahdollista. Muihin yllä mainittuihin raportteihin syvennyttään seuraavassa pääluvussa.

3 KURINPITOPROSESSIN KEHITTÄMISTARPEIDEN SELVITTÄMINEN

Tässä luvussa selvitetään kurinpitoprosessin kehittämiskohteita Kainuun Prikaatissa. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelun kohteena ovat Kainuun Prikaatin oikeusupseerin neljännesvuosittain tekemät tarkastukset vuosilta 2007–2011 sekä Maavoimien esikunnan tekemät tarkastukset vuosilta 2007–2010. Maavoimien raportti vuodelta 2011 valmistuu vasta tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tarkastusraporteista saatuja tuloksia syvennettiin edelleen kurinpitoesimiehille tehtävillä haastatteluilla, joita analysoidaan toisessa alaluvussa. Näiden haastatteluiden tavoitteena oli lisäksi saada lisätietoa niistä kurinpitoprosessin vaiheista, joista ei saatu tietoa tarkastusraporttien avulla.

Kainuun Prikaatissa suoritettiin vuosina 2007–2011 yhteensä 2 533 esitutkintaa, joista kurinpitoseuraamukseen johti 2 072 tapausta. Esitutkinnan perusteella 469 tapausta jätettiin sillensä ja kahdeksan kurinpitoseuraamukseen johtaneen tapauksen esitutkinta suoritettiin muualla kuin Kainuun Prikaatissa. Kurinpito-ohjennus on selkeästi käytetympi seuraamus, joita määrättiin yhteensä 1 893 kappaletta, joka on 91,4 % kaikista seuraamuksista. Lisäksi taulukon alapuolella on erillisenä rivinään tuomioistuimessa ratkaistut tapaukset, joiden osuus tarkasteltuina vuosina oli 5,1 %. Puolustusvoimien omin toimenpitein ratkaistaan vuosittain siis 94,9 % esitutkintaan johtaneista tapauksista.

Ojennus- ja rangaistuskorttien tarkastusraporteissa ilmeni erilaisia kehittämiskohteita yhteensä 1 338 kappaletta. Tämä luku sisältää kaikki kehittämiskohteet, jotka tarkastusraportteihin on eritelty korttinumeroittain. Lukua ei pidä ymmärtää niin, että puolessa korteista olisi kehitettävää, sillä jokin yksittäinen kortti voi sisältää useitakin kehittämiskohteita. Näitä kehittämiskohteita käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Taulukko 2. Tunnuksilukuja vuosilta 2007–2011 (Kurinpitomenettely 2007–2011.)

	2007	2008	2009	2010	2011	YHT
Esitutkinnat	579	561	466	497	430	2 533
Sillensä jätetyt	104	124	75	109	57	469
O-kortit	432	411	364	353	333	1 893
R-kortit	43	34	27	35	40	179
R- ja O-kortit yhteensä	475	445	391	388	373	2 072
Kehittämiskohteita yhteensä	249	198	369	373	149	1 338
Tuomioistuimessa ratkaistu	22	11	36	19	41	129

Taulukossa 3 on esitetty Kainuun Prikaatissa tutkitut sotilasrikokset vuosittain 2007–2011 välisenä aikana, jotka ovat johtaneet seuraamuksen määräämiseen. Rikoksista selkeästi eniten tehdään palvelusrikoksia, joita viiden tutkitun vuoden aikana tehtiin 38,8 % kaikista rikoksista. Toiseksi yleisimpiä ovat poissaolorikokset 30,5 % ja kolmanneksi yleisimmin eli 16,6 % tapauksissa syyllistytään sotilaan sopimattomaan käyttäytymiseen. Esimiesrikoksia tuli ilmi ainoastaan yhdeksän kappaletta ja niistäkin seitsemän vuonna 2011. Epävarsinaisten sotilasrikosten osuus kaikista tapauksista oli 3,5 %.

Taulukko 3. Sotilasrikokset Kainuun Prikaatissa vuosina 2007–2011. (Tilastot kurinpitoojennukseen tai -rangaistukseen johtaneista sotilasrikoksista Kainuun Prikaatissa 2007–2011.)

	2007	2008	2009	2010	2011	YHT
Palvelusrikos	189	189	195	232	195	1000
Vartiorikos	26	18	20	21	37	122
Poissaolorikos	205	180	159	108	135	787
Kuuliaisuusrikos	33	37	30	19	23	142
Esimiesrikos	1	0	0	1	7	9
Sotilaan sopimaton käytt.	110	94	86	78	59	427
Epävarsinainen sotilasrikos	15	13	24	13	25	90
YHTEENSÄ	579	531	514	472	481	2577

3.1 Rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastusraportit

Otsikon mukaisten tarkastusraporttien tuloksista saatiin selville kehittämiskohteita kurinpitoprosessin kurinpitomenettelyvaiheesta. Esitutkinta-, seuraamuksen harkinta- ja seuraamuksen täytäntöönpanon käytännönvaiheiden kehittämiskohteista ei tällä menetelmällä saada hankittua riittävää tietoa.

Rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastusraporttien analysointi toteutettiin luokittelemalla kehityskohteet systemaattisesti siinä riktun lainkohdan tai puolustusvoimien normin kohdan mukaisesti. Eri vivahteita sisältäviä luokkia löytyi yhteensä 46, jotka tiivistettiin lopuksi kymmeneen luokkaan. Kärki (2006, 24) on jättänyt omassa raportissaan muotovirheet lopullisessa käsittelyssään pois, koska ne eivät muodosta hänen tutkimuksensa tavoitteiden kannalta oleellista joukkoa. Niiden osuus hänen aineistonsa virheistä oli 59,7 %. R- ja O-korttien tarkastusraporteissa kiinnitetään kuitenkin huomiota myös muotoseikkoihin, joten tässä tutkimuksessa ne muodostavat samanarvoisen joukon muiden havaittujen kehittämiskohteiden

kanssa. Muodostetut luokat on numeroitu kronologiseen järjestykseen kurinpitoprosessin etenemisen mukaisesti. Alla on kuvattu luokkiin sisällytetyt kehittämiskohteet sekä esitetty R- ja O-korttien tarkastusraporttien analyysin tulokset.

1 Asianomistajan suostumus kurinpitomenettelyyn puuttuu

SKL 10§ mukaan asianomistajan on suostuttava asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä, jotta asia ylipäätään voidaan siten ratkaista. PE-OIKOS PAK 02:03.01:n 6 luku velvoittaa, että asianomistajan suostumus on kirjattava R- tai O-kortin ”huomautuksia” -sarakkeeseen. Tässä luokassa kyse on sellaisista kehittämiskohteista, joissa asianomistajan suostumusta ei ole kysytty tai siitä ei ole tehty käskettyä merkintää. Luokan osuus kaikista kehittämiskohteista on 1,0 %.

2 Henkilökohtainen kuuleminen

SKL 31§ mukaan kuripitoesimiehen on ennen kurinpitorangeistuksen määräämistä henkilökohtaisesti kuultava syylliseksi epäiltyä. PE-OIKOS PAK 02:03.01 kohta 3.5 käskää menettelystä poikkeamisen ehdoista. Tässä luokassa kehittämiskohteita havaittiin 1,6 % kokonaisuudesta, joissa 11 tapauksessa henkilökohtaista kuulemista ei ole suoritettu lain vaatimalla tavalla tai siitä ei ole tehty käskettyä merkintää R-kortin ”huomautuksia” -sarakkeeseen ja kymmenessä tapauksessa kuulemisen aika puuttuu.

3 Teonkuvauks

PE-OIKOS PAK 02:03.01 2. luvun mukaan kurinpitopäätös on kirjattava niin selkeästi, ettei siitä jää epätietoisuutta tai tulkinnanvaraa. Saman ohjeen kohta 3.6.1 käskää tarkasti, mitä asioita teonkuvauksessa tulee ottaa huomioon ja antaa lisäksi esimerkit yleisimpiin sotilasrikkoksiin. Kurinpitomenettelyvaiheessa havaituista kehittämiskohteista eniten kehitettävää ilmenee tässä luokassa. Siinä ilmenneiden puutteiden osuus kaikista oli 45,1 %. Tarkastusraporteissa teonkuvausten puutteista eniten raporttoitiin seikasta, ettei teonkuvauksessa kuvattun rikoksen tunnusmerkkejä oltu yksilöity riittävästi tai teonkuvauksen perusteella kyse oli eri rikoksesta tai vähintään eri tekemuodosta kuin rikosnimikkeessä ilmoitettiin. Esimerkiksi alaluvussa 2.5 kuvattujen tahallisuuden tai tuottamuksen tulee täytyä, jotta rikos on tapahtunut ja tahallisuuden lisäksi lievässä tekemuodossa tekoa on pidettävä vähäisenä, jotta tun-

nusmerkistö täyttyy. Epätarkasti laadituissa teonkuvauksissa 58,4 %:ssa kyse oli edellä mainituista puutteista. Rikottua säännöstä ei ollut yksilöity 8,7 %:ssa puutteellisista teonkuvauksista ja 9,5 %:ssa teonkuvauksista useampi rikos oli kirjattu samaan teonkuvaukseen, vaikka ohjeen mukaan samalla kertaa käsiteltävät useammat rikokset tulee eritellä ja numeroida tapahtumajärjestykseen. 21,5 % tämän luokan kehittämistarpeista huomiota tulee kiinnittää myös ajan ja paikan täsmällisempään ilmoittamiseen.

4 Seuraamuksen lajiin tai määrään vaikuttaneet perusteet

Seuraamusta harkittaessa on SKL 32§:n ja RL:6.luvun mukaan huomioitava tapaukseen liittyvien olosuhteiden ja muiden tekijöiden vaikutus korottavana tai lieventävänä perusteena seuraamuksen laatuun ja määrään. Tällaiset perusteet on kirjattava selkeästi näkyviin R- tai O-kortissa sille varattuun tilaan. PE-OIKOS PAK 02:03.01, kohdasta 3.6.4 ilmenee perusteet tehtäville merkinnöille sekä yhdenlainen esimerkki. Tähän luokkaan kuuluvia kehittämiskohteita ilmeni 15,0 % kaikista kehittämistarpeista, joka tekee luokasta toiseksi suurimman. Luokkaan kootuista tapauksista 67,7 %:ssa mainitun perusteen kuvaus tai siihen liittyvä kriteeri oli väärin kirjattu. Esimerkiksi aiempi hyvä palvelus ei ole lieventävä peruste, vaan palveluksen on tullut olla kiitettävää. 17,9 %:ssa tapauksista korottava peruste puuttui kokonaan, vaikka teonkuvauksessa oli mainittu useampi rikos tai rangaistua oli ojennettu aiemminkin.

5 Seuraamusten yhtenäisyys

SKL 32§ käskää kurinpitoseuraamusten yhtenäisyydestä ja oikeudenmukaisuudesta. Lähtökohteisesti seuraamusten tulisi olla pääesikunnan seuraamussuosituksen (PEOIK-OS PAK 02:02.03) mukaisia ja toisiinsa nähden yhtenäisiä, etenkin perusyksikössä. Tähän luokkaan sisältyvät tapaukset, joissa seuraamus on ollut liian ankara tai lievä suhteessa seuraamussuositukseen tai yksikön aiempiin seuraamuksiin. Seuraamusten yhtenäisyydestä huomautettiin 3,6 %:ssa kehittämiskohteista ja liian lievä seuraamus oli kyseessä 58,3 % yhtenäisyyden kehittämistä vaativissa tapauksista.

6 Päätöksen teko- ja vastaanottomerkinnät

PE-OIKOS PAK 02:03.01 kohta 3.6.5 käskee päätösosaan ja vastaanottotodistukseen tehtävistä merkinnöistä. Tähän luokkaan sisältyvät tapaukset, joissa jokin käsketyistä merkinnöistä puuttuu tai on virheellisesti kirjattu, päivämäärää ei ole kirjattu mustekynällä sekä merkintä puuttuu siitä, suostuuko rangaistu kurinpitörangaistuksen välittömään toimeenpanoon. Kehittämiskohteiden määrässä tämä luokka oli kolmanneksi suurin, 10,8 % osuudella. Viimeksi mainittuja tapauksia oli ainoastaan seitsemän kappaletta, joten lähes kaikki puutteet olivat merkintäteknisiä asioita.

7 Täytäntöönpanomerkinnät

SKA 12§ mukaan R- ja O-korteista on löydettävä täytäntöönpanoa koskevat tiedot. PE-OIKOS PAK 02:04.01:n 3 luku käskee tarkasti seuraamusten täytäntöönpanon toteutuksesta ja PE-OIKOS PAK 02:03.01:n 5 luku kuinka eri rangaistusten täytäntöönpano tulee merkitä kortteihin. Täytäntöönpanomerkinnöissä havaittiin kaikista kehittämiskohteista 7,0 %. Suurimman osuuden (33,0 %) täytäntöönpanomerkintöjen kehittämiskohteista muodostavat merkinnät, joissa täytäntöönpanon päättymismerkinnät on merkitty koneella ennen todellista päättymistä tai jopa allekirjoitettu valmiiksi. 29,8 %:ssa täytäntöönpanoon liittyvistä puutteista ”päättymisen vakuudeksi” -kohtaa ei ole allekirjoitettu tai täytäntöönpanon päättymistä ei ole merkitty. Tähän luokkaan olen sijoittanut lisäksi tapaukset, joissa merkinnät puuttuvat kokonaan tai merkinnät ovat liian yleisellä tasolla tehty esimerkiksi ylimääräisen palveluksen laadun suhteen.

8 Kurinpitoprosessissa perustelematonta viivettä

SKL 28§ mukaan rikoksen tultua kurinpitoesimiehen tietoon on esitutkinta toimitettava viivytyksettä. PEOIK-OS PAK 02:05 6§ mukaan esitutkinnan aloittamista ei saa viivästyttää ilman syytä kahta vuorokautta pidempään. SKL 39§ mukaan seuraamusten täytäntöönpanoon on ryhdyttävä viivytyksettä. PEOIK-OS PAK 02:04.01, 3. luku ohjeistaa seuraamusten täytäntöönpanokelpoisuudesta ja tämän täytyessä on seuraamus täytäntöön pantava viivytyksettä. Mikäli yllä mainittuihin vaiheisiin tulee viivettä, on perustelu kirjattava R- tai O-kortin ”huomautuksia” -sarakkeeseen. Tähän luokkaan kuuluvat tapaukset, joissa kurinpitoprosessin jossakin vaiheessa tai kokonaisuudessa on perustelematonta viivettä. Tämän luo-

kan osuus kokonaisuudesta oli 6,0 % ja tästä täytäntöönpanoon liittyvän viiveen osuus oli 80,0 %.

9 Seuraamuksen kesto poikkeaa määräystä

PEOIK-OS PAK 02:04.01 käskää seuraamusten täytäntöönpanon perusteista ja niihin liittyvistä yksityiskohdista. Tämä luokka sisältää tapaukset, joissa seuraamuksen täytäntöönpano on kestänyt liian kauan tai päättynyt liian aikaisin. Tapaukset liittyvät poistumiskiellon tai -rangaistuksen suoritus aikoihin sekä ylimääräisen palveluksen yksittäisten suorituskertojen kestoihin. Seuraamuksen kesto poikkesi 1,3 %:ssa kaikista kehittämiskohteista.

10 Muut merkinnälliset virheet

Tähän luokkaan on koottu sekalaisia virheitä, joista oleellisimmat ovat R- ja O-korttien sekä esitutkintapöytäkirjojen virheellinen numerointi, käytetty lomakepohja ei ole virallinen, merkintä sotilaslakimiehen kurinpitolausunnon hankkimisesta puuttuu tai sitä ei ole hankittu, korttiin on tehty muutoksia tiedoksiannon jälkeen tekemättä asiaankuuluvia merkintöjä ”huomautukset” -sarakkeeseen ja R-kortin ”kurinpitovalituksen tekemishjeet” -kenttään kirjattava käräjäoikeuden nimi on väärin. Lisäksi huomautukset sarakkeeseen oli tehty merkintöjä rangaistun suostumisesta kurinpitomenettelyyn, joka on tarpeeton merkintä. Näitä kehittämiskohteita kaikista havaituista oli yhteensä 8,6 %, ja niistä ainoastaan esitutkintapöytäkirjojen puutteellinen numerointi nousi määrällisesti hieman muita suuremmaksi ollen noin 30 % tämän luokan kehittämiskohteista.

3.2 Kurinpitoesimiehet tutkinnanjohtajina ja lainkäyttäjinä

Edellisessä aluvussa kuvattuja tietoja täydennettiin kurinpitoesimiesten haastatteluilla. Haastateltavien lukumäärää harkittaessa, ratkaisevaksi tekijäksi nousi haastattelujen merkitys tutkimustulosten arvioinnissa. Haastateltavat valittiin Hirsjärveä & Hurmetta (2004, 59) mukaillen *harkinnanvaraiseksi näytteeksi*, jolla haluttiin syventää jo hankittua tietoa sekä saada kurinpitoprosessista tietoa kahden erilaisen taustan omaavan henkilön kertomana. Samalla valmistauduttiin lisäämään haastateltavien määrää, mikäli havaintojen perusteella tähän olisi ollut selkeä tarve. Kahden haastattelun ja niiden purkamisen jälkeen oli nähtävissä, että lisä-

haastatteluilla saatava lisäarvo olisi korkeintaan tilastollisen pätevyyden lisääminen. Haastattelutuloksilla ei pyritä tilastolliseen yleistettävyyteen, mutta niistä saatuja havaintoja voidaan hyödyntää tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi.

Haastattelutavan ja haastateltavien valinta

Haastattelun luonnetta pohdittaessa nähtävissä oli, että vastausten suuntaa on vaikea yksiselitteisesti ennakoida ja haastattelijan pitää hakea selvennystä monitahoisillekin vastauksille. Lisäksi perusteluiden ja mahdollisten lisäkysymysten tarpeen oletettiin olevan ilmeinen. Näiden syiden perusteella kyselyn tai strukturoidun haastattelun tekeminen ei tullut kysymykseen. Teemahaastattelussa kysymykset voidaan esittää siten, että ennalta määrättyssä aiheessa pysytään, mutta tarkentavia kysymyksiä voi esittää vapaasti, toisin kuin strukturoidussa mallissa. Tällöin ihmisten asioille antamat merkitykset saadaan selville ja haastattelu tuo esiin tutkittavan näkökulman tutkijan sijaan. Teemahaastattelussakin tulee muistaa säilyttää puoli-strukturoitu periaate, eikä päästää haastattelua avoimen haastattelun tavoin täysin vapaaksi. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48; Hirsjärvi, Remes & Sarajärvi 2007, 200-201.)

Haasteltaviksi valittiin kaksi taustaltaan lähes ääripäitä edustavaa kurinpitoesimiestä. Ensimmäiseksi haastateltavaksi valittiin kurinpitoesimiehen sijaisena toimiva yksikön varapäällikkö, jolla oli virkavuosia takanaan neljä ja kokemusta tehtävästään noin 20 kuukautta ja siten kuitenkin kokemusta useammasta kurinpitoprosessista päällikön sijaisena. Aiheeseen liittyvää koulutusta haastateltavalla oli upseerin tutkinnon lisäksi perusyksikön päällikkökurssi. Tällä valinnalla haluttiin saada tuoreita kokemuksia kurinpitoprosessin toteuttamisesta ilman vuosien tuomaa rutiinia. Toiseksi haastateltavaksi valittiin vastaavasti yksi Kainuun Prikaatin kokeneimmista päälliköistä, jolla oli virkavuosia takanaan 13 ja kokemusta yksikön päällikön tehtävästä kolmesta eri perusyksiköstä, yhteensä lähes neljä vuotta. Lisäksi hänellä oli kokemusta yksikön varapäällikön tehtävästä kahdessa eri perusyksikössä yhteensä lähes kaksi vuotta. Aiheeseen liittyvää koulutusta haastateltavalla oli perusyksikön päällikkökurssin lisäksi esiuupseerikurssi.

Haastattelujen toteutus ja aineiston purku

Haastatteluteemat (LIITE 2) luotiin kurinpitoprosessin vaiheiden mukaan ja lisäksi teemoina olivat rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastusraporteista saadut tulokset, kurinpitoesimiesten henkilökohtainen osaaminen ja lopuksi vapaa sana prosessin kehittämiseksi. Teemojen alle

hahmoteltiin apukysymyksiä, joilla haastattelua saataisiin tarvittaessa vietyä sujuvasti eteenpäin ja kaikki tarvittavat asiat tulisivat varmasti käsiteltyä. Haastattelut nauhoitettiin haastattelun sujuvuuden takaamiseksi ja oleellisen tiedon säilymisen varmistamiseksi.

Haastattelut toteutettiin haastateltavien työpisteellä ennalta sovittuna ajankohtana viikolla 14. Ennen varsinaisen haastattelun alkua haastateltaville kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, ongelmat, rakenne sekä toteutus. Lisäksi heille kerrottiin teemahaastattelun tarkoitus ja toteutuksen periaatteet. Kysymyksiä esitettiin teemoittain, kuitenkin niin, että haastateltava sai kertoa vapaasti toisenkin teeman asioista haastattelijan keskeyttämättä, jolloin käytyjä asioita merkittiin paperilla olevaan runkoon toiston välttämiseksi myöhemmin. Tarvittaessa kysymyksiä ja haastateltavan antamia vastauksia tarkennettiin esimerkein, jotta vastauksista selvisivät haastattelijan haluamat asiat haastateltavan tarkoittamalla tavalla. Haastateltavat esiintyivät tilanteessa avoimesti alusta saakka ja he olivat aiheesta erittäin kiinnostuneita. Haastateltavien uskottavuutta ja vastauksien luotettavuutta ei ole syytä kyseenalaistaa. Molemmat haastattelut kestivät noin kaksi tuntia. Haastateltavat antoivat lisäksi luvan julkaista vastauksiaan tarvittaessa omalla nimellään.

Aineiston purkaminen toteutettiin purkamalla haastateltavien vastaukset ja havainnot teemoittain. Aineisto kuunneltiin haastattelu kerrallaan läpi ja samalla kirjoitettiin haastateltavien vastaukset, mielipiteet ja havainnot liitteen 2 mukaisten teemojen alle. Haastattelun aikana samasta teemasta saatettiin puhua kolmessakin eri vaiheessa, jolloin nämä kaikki koottiin purkuvaiheessa saman teeman alle. Tarvetta sanasta sanaan kirjoitettavalle litteroinnille ei ollut, koska aineistosta haluttiin saada selville asiakokonaisuuksia eikä esimerkiksi puhutavan tai kielen sisällä olevia merkityksiä. Haastateltavien vähäinen määrä ja haastattelujen lyhyehkö kesto helpottivat aineiston purkua teemoittain.

Aineiston luokittelu ja analysointi

Analyysin tekemisessä käytettiin pääasiassa induktiivista päättelyä eli tällöin keskeistä oli aineistolähtöisyys. Viidennen luokan analysoinnissa käytettiin abduktiivista päättelyä, koska edellisessä alaluvussa muodostetut luokat ohjasivat analyysin kulkua. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 136.) Aineiston analyysi toteutettiin kolmessa vaiheessa. Purkuvaiheessa aineiston analyysi oli vähäistä mutta tarpeellista, jotta kaikki vähänkin aiheeseen liittyvä tieto saataisiin varmasti siirrettyä kirjoitettuun muotoon. Toisessa vaiheessa analysoitiin kirjoitettua aineis-

toa ja siitä muodostettiin luokkia. Kun aineisto oli jaettu luokkiin, alkoi analyysin kolmas vaihe eli tulosten hahmottaminen ja tulkintojen tekeminen aineistosta.

Kirjoitettu aineisto luokiteltiin teemoja ja kurinpitoprosessia mukaillen kuuteen eri luokkaan. Teemoista sekä kaksi ja kolme, neljä ja viisi että yhdeksän ja kymmenen yhdistettiin omiksi luokikseen. Yhdeksi luokaksi muodostettiin edellisen alaluvun kymmenen kehittämiskohdetta sisältävät asiat ja niihin löytyneet syventävät havainnot. Tässä luokitteluvaiheessa aineistoa tiivistettiin siten, että luokkiin sisällytettiin joko kurinpitoprosessin kehittämistarpeita, hyväksisi havaittuja toimintatapoja tai kehittämisehdotuksia sisältävät havainnot. Lopullisiin alla kuvattuihin luokkiin päätyneet asiat ovat tutkijan tulkintoja ja päätelmiä puretusta ja luokitellusta haastatteluaineistosta. Edellisessä alaluvussa kuvatuista kehittämiskohteista saatiin haastatteluilla syventäviä havaintoja, joita osaltaan sisältyi puretussa aineistossa lähes kaikkiin luokkiin. Haastatteluilla ei löydetty täysin selviä kehittämiskohteita kaikista kurinpitoprosessin vaiheista, mutta esimerkiksi haastatteluaineistosta tehtävien tulkintojen avulla voidaan yhdistää tiettyjä tapahtumia tarkastusraporteissa esiintyneisiin kehittämiskohteisiin.

1 Kurinpitoprosessin aloitus

Haastatteluiden perusteella kurinpitoprosessin aloitusvaiheessa tapahtuvat virheet johtuvat kokemuksen puutteesta. Esimerkiksi teonkuvauksissa ilmenneistä kehittämiskohteista rikosnimikkeen ja teonkuvauksen kohtaamattomuus ja useamman rikoksen käsittely voivat saada alkunsa jo tästä prosessin vaiheesta. Asianosaisten puhuttamisella tulee saada yleiskuva tapahtumien kulusta, jotta tutkintamääräystä annettaessa ryhdytään tutkimaan asiaa oikealla rikosnimikkeellä. Mikäli rikosnimike on tässä väärä tai ei hahmoteta tapahtuneen useampia rikoksia, voi tämä virhe seurata prosessissa aina teonkuvaukseen saakka. Kun asia on puhuttamalla hahmotettu, kannattaa haastavammissa tapauksissa ottaa yhteyttä oikeusupseeriin tai sotilaslakimieheen, joilta saa tarkemmat perusteet tutkinnan kohteena olevista rikosnimikkeistä ja muista mahdollisesti huomioon otettavista asioista. Hankitun kokemuksen myötä puhuttamisen yhteydessä osataan selvittää oikeita asioita prosessin sujuvuuden kannalta.

2 Esitutkinta ja pakkokeinot

Esitutkinnan laatuun vaikuttavat käytettävän tutkijan kokemus ja ammattitaito suhteessa tutkittavana olevan asian haastavuuteen. Haastateltujen perusyksiköissä esitutkintoja suorittavista varusmieskouluttajista valtaosa ei ole osallistunut valtakunnallisiin esitutkintakoulutuksiin

ja vain vähäinen osa on osallistunut Kainuun Prikaatin järjestämään koulutukseen. Syynä tähän on koulutusrytmin hektisyys ja henkilöstön vähäinen määrä, jolloin kouluttajat ovat tekemässä tärkeintä tehtäväänsä esitutkintakoulutusten kanssa samaan aikaan ja heitä on hankala irrottaa esimerkiksi kolmeksi päiväksi valtakunnalliseen esitutkinnan koulutustilaisuuteen. Tutkintojen laatuun voi vaikuttaa myös kiire, joka aiheutuu sotilasrikoksen ilmitulosta esimerkiksi ennen harjoitukseen tai lomalle lähtöä.

Haastateltavien perusyksiköissä eniten tutkijoina käytettiin kokeneita ja paljon tutkintoja suorittaneita kouluttajia, kuten yksikön vääpeli ja varapäällikkö. Nuorempia kouluttajia käytettiin tutkijoina ainoastaan puhuttamisen perusteella yksinkertaisissa asioissa, joissa ei esimerkiksi lähtökohtaisesti tarvitse kuulla todistajia. Mikäli kokenutta tutkijaa ei ole ollut saatavilla asian viivästyttä, tutkinta-apua on pyydetty myös joukkoyksikön esikunnasta. Nuorempien kouluttajien tulisi kuitenkin saada harjoitella tutkintojen tekemistä yksinkertaisimmissa tapauksissa, jotta he saisivat kehittää omaa osaamistaan. Koulutuksellista puutetta on yritetty korjata myös siten, että koulutustilaisuudessa käynyt henkilö tai yksikön päällikkö on kouluttanut nuorempaa henkilökuntaa.

Pakkokeinojen käyttöä vaativia tilanteita haastateltaville on tullut eteen harvoin. Tällaisissa tapauksissa on syytä ottaa yhteyttä oikeusupseeriin ja selvittää oikea menettelytapa, jotta asianomaisen oikeusturvaa ei rikota.

3 Sotilaslakimiehen lausunto ja kurinpitopäätöspohdinta

Sotilaslakimiehen lausunnon ottamisesta ei haastatteluiden perusteella selvinnyt kehittämistarpeita.

Kurinpitoprosessin yhdenmukaisuuden ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi myös kurinpitopäätöksen pohdintaan tulee käyttää aikaa. Asiaa ei saa käsitellä kurinpitomenettelyssä, mikäli epäillyn syyllisyys ei ole selvä tai tapahtuneen rikoksen tunnusmerkit eivät täyty esitutkinta-aineiston perusteella. Esimerkiksi kahden todistajan ristiriitaiset kertomukset eivät välttämättä riitä epäillyn kertomusta vastaan. Haastateltavat kertoivat konsultoivansa epäselvissä tapauksissa oikeusupseeria ja jättävänsä asian sillensä, mikäli perusteet kurinpitomenettelyyn eivät selkeästi täyty. Kurinpitoesimiehen tulee pitäytyä esitutkinta-aineistosta ilmenevissä faktoissa päättäessään jatkotoimista ja mahdollisen seuraamuksen suuruudesta.

4 Kurinpitopäätös ja täytäntöönpano

Tarkastusraporttien perusteella ylimääräinen palvelus aiheutti runsaasti kehittämistarvetta täytäntöönpanovaiheessa, pääosin perustelemattoman viiveen osalta. Tämä ongelma tunnistettiin molempien haastateltavien taholta ja he suosivatkin seuraamuksena poistumiskieltoa. Poistumiskielto on selkeä täytäntöönpanon, valvonnan ja yhdenvertaisuuden kannalta. Ylimääräisen palveluksen täytäntöönpanon oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi on käytetty kirjallista käskyä, josta laaditaan kappale ojennetulle ja liitteeksi ojennuskorttiin. Käskystä ilmenevät suoritettava tehtävä ja suoritus aika, jonka ojennettu allekirjoittaa ymmärrettyään tehtävän. EOA oli tarkastuksissaan kiinnittänyt huomiota seuraamusten julkaisuun koko yksikölle. Tässä asiassa haastateltavien näkemykset hieman poikkesivat toisistaan. Toinen ei nähnyt julkaisua tarpeellisenä ja toinen koki sen tarpeelliseksi vakavampien rikkomusten osalta yleisen kurin ja järjestyksen säilyttämiseksi.

Molemmat haastateltavat toivat esille kehittämistarpeena puuttuvan linjan joukkoyksikkö tasalla kurinpitoasioissa. Tässä asiassa he kaipasivat joukkoyksikön komentajalta tiukempaa ohjausta sillensä jättämisten ja seuraamusten linjaan. Vaikka molemmilla on yksikössään selkeä linja kuripidollisissa asioissa, voivat varusmiehet kokea olevansa eriarvoisessa asemassa mikäli saman joukkoyksikön sisällä rikkomuksista rangaistaan eri tavalla.

5 R- ja O-korttien tarkastusraportit

R- ja O-korttien tarkastusraporteissa ilmenneisiin kehittämistarpeisiin löytyi haastatteluiden perusteella monia syitä. Kummallakaan ei ollut ensimmäistä kertaa kurinpitoesimiehenä toimiessaan mielestään sellaisia valmiuksia, jotka nyt karttuneen kokemuksen myötä ymmärtää tehtävään vaadittavan. Tämä voi aiheuttaa kaikkiin kymmeneen luokkaan kehittämistarpeita. Toinen esille noussut yleisesti kehitettävää aiheuttava syy oli uuden, jonkin aikaa perusyksiköstä poissa olleen päällikön tulo tehtävään, jolloin hoidettava tehtäväkokonaisuus ei ole vielä rutinoitunut. Tällöin erinäisiä virheitä sattuu ainakin aluksi myös kurinpitoprosessissa, kunnes ensimmäiset tarkastusraportit kehittävät toimintaa.

Asianomistajarikoksissa jää suostumus kurinpitomenettelyyn hankkimatta noin 10 %:ssa tapauksissa. Tähän yleisin syy on haastateltavien mukaan tietämättömyys, koska asianomistajarikokset ovat harvinaisia. Asian kulku kannattaa tarvittaessa selvittää oikeusupseerilta ennen esitutkinnan aloittamista.

Teonkuvauksissa ilmenneisiin kehittämiskohteisiin johtavat yleensä osaamisen puute tai huolimattomuus. Vaikka Maavoimien esikunnan kirjoittamat teonkuvausten mallit olisivatkin käytössä, ei niitä osata välttämättä soveltaa oikein eri rikoksiin eikä rikosten kaikkia tunnusmerkkejä välttämättä tunnusteta. Lisäksi kiire aiheuttaa huolimattomuutta, jolloin esimerkiksi useamman päällekkäisen prosessin aikana kopioidaan asioita kortilta toiselle. Tällöin voi erehdyksessä käyttää väärää tietoa osassa korteista. Haastateltavat ovat käyttäneet oikeusupseerin asiantuntemusta apuna etenkin monimutkaisempien teonkuvausten laadinnassa.

Seuraamusta korottavissa ja lieventävissä perusteissa ilmenevissä kehittämiskohteissa on haastateltavien mukaan kyse osaamisen puutteesta tai huolimattomuudesta. Tarkkoja perusteita ei ole selvitetty tai kiireessä ei ole huomattu esimerkiksi aiempaa ojennusta korottavaksi perusteeksi.

Seuraamuksen yhtenäisyyden tulee lähteä seuraamussuosituksesta, jota molemmat haastateltavat käyttävät aina seuraamuksen perustana. Yksikön sisäisen yhtenäisyyden saavuttamiseksi päällikön toiminta muodostaa linjan, jonka mukaan yksikössä edetään. Kurinpitoesimiesten tulee keskustella annetuista seuraamuksista, mikäli toinen on ollut poissa työpisteeltä ja sillä välin on tehty kurinpidollisia toimenpiteitä. Seuraamusten yhdenmukaisuuden parantamiseksi, haastavammissa ojennustapauksissa, joissa on pienikin mahdollisuus varusmiesten asettamisesta eriarvoiseen asemaan, tulisi hankkia sotilaslakimiehen lausunto. Rangaistusmuotona yksikössä ja haastattelujen perusteella myös joukkoyksikössä tulisi suosia samoja seuraamusmuotoja mahdollisimman paljon. Ylimääräinen palvelus asettaa helposti varusmiehet eriarvoiseen asemaan riippuen sen suorituksen ajankohdasta tai teetettävän työn laadusta. Mielekkään ja kaikille tasapuolisen työn löytäminen ylimääräinen palveluksen suorittamiseksi on nykypäivänä vaikeaa.

Päätöksen teko ja vastaanottomerkinnöissä olevat virheet johtunevat sekä tietämättömydestä että huolimattomuudesta.

Muiden virheiden osalta molemmat haastateltavat arvioivat suurimpana syynä olevan kokemattomuuden ja tiedon puutteen. Kaikkia asioita ei tiedä eikä edes osaa kysyä. Tällöin virheitä sattuu ja niistä oppii vasta lukemalla tarkastusraportteja.

6 Henkilöstön osaaminen ja sen kehittäminen

Kokemattoman henkilökunnan osaamisessa on kaikilla tasoilla puutteita kurinpitoprosessiin liittyvissä asioissa. Nuoret kouluttajat eivät ole saaneet riittävästi koulutusta esitutkinnan tekemiseen ja nuoret kurinpitoesimiehet eivät ole saaneet koulutusta tutkinnanjohtajan ja kurinpitoesimiehen tehtävään. Kurinpitoprosessia ohjaavat normit ovat hyviä apuvälineitä, mutta niiden olemassa olosta ei välttämättä tiedetä tai niitä ei löydetä tietojärjestelmästä.

Kurinpitoprosessissa tarvittava osaaminen paranee, mutta se ei voi olla toiminnan lähtökoh- ta. Kurinpitoprosessin osaamisen kehittämiseksi koulutusta tulisi järjestää enemmän perus- yksiköissä tai enintään joukkoyksikkökoossa, jolloin prosessiin perehtynyt sotilas kouluttaisi toisille sotilaille käytännön harjoittelun kautta esimerkiksi esitutkinnan tekemisen. Nuorelle aliupseerille käytännön koulutus olisi soveltuvin tapa. Mentorit joukkoyksiköissä voisivat olla tällaisia kouluttajia. Tehtävässä aloittaville perusyksikön päälliköille ja varapäälliköille koulu- tusta tulisi järjestää myös tarvittaessa käytännön kautta. Tämän koulutuksen pitäjänä voisi toimia esimerkiksi oikeusupseeri tai muu asiaan perehtynyt. Normien saatavuutta voisi pa- rantaa kopioimalla kaikki kurinpitoprosessia ohjaavat normit Kainuun Prikaatin ryhmälevylle oikeus-kansioon, mutta tällöin esitutkintoja tekevällä henkilöstöllä ei ole niihin pääsyä. Rat- kaisuna voitaisiin harkita ryhmälevyn yleinen-kansioon tai joukkoyksiköiden kansioon perus- tettavaa oikeus-kansiota, josta löytyisi kaikki olennainen oikeudenhoidon materiaali, johon myös kouluttajilla olisi pääsy. (Birling & Mielonen 2012.)

4 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa kootaan yhteen tarkastusraporttien analysoinnilla ja haastatteluilla saatuja tuloksia. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kurinpitoprosessin kehittämistarpeita Kainuun Prikaatissa vastaamalla kolmeen tutkimuskysymykseen: missä kurinpitoprosessin vaiheessa ilmenee kehittämistarpeita, millaisia havaitut kehittämistarpeet ovat ja mitkä tekijät johtavat kehittämistarpeiden syntymiseen. Tutkimuksella saatiin hankittua vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiin, mutta joiltain osin havainnot jäivät vähäisiksi.

Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Kurinpitoprosessista on teoriaosuuden alalukujen 2.4–2.6 perusteella erotettavissa kahdeksan kokonaisuutta: kurinpitoprosessin käynnistyminen, pakkokeinot, esitutkinta, sotilaslakimiehen kurinpitolausunto, kurinpitopäätöspohdinta, kurinpitopäätös ja seuraamuksen määrääminen, seuraamuksen täytäntöönpano ja kurinpitovalitus tai kantelu. Näistä vaiheista kehitettävää löytyi esitutkinta-, kurinpitopäätöspohdinta-, kurinpitopäätös ja seuraamuksen määräämis- ja seuraamuksen täytäntöönpanovaiheissa. Muista vaiheista ei käytetyillä menetelmillä saanut luotettavia havaintoja, jotta voitaisiin puhua selkeästi kehittämistarpeesta. Eniten kehitettävää löytyi kurinpitopäätös ja seuraamuksen määräämisvaiheessa, joka oli tutkimuksessa myös taustaoletuksena.

Kurinpitoprosessin esitutkintavaiheessa ilmeni kehittämistarvetta pääasiassa henkilökunnan osaamisessa, joskaan täsmällisiä yleistyksiä ei saaduista tuloksista voida tehdä. Esitutkintojen laadun arviointiin ei tässä tutkimuksessa käytetyillä menetelmillä kyetä, mutta riittävän ammattitaidon omaavien tutkijoiden määrän voidaan arvioida olevan pieni suhteessa esitutkintojen määrään. Tämä vaikuttaa tutkimuksessa ilmenneisiin merkintätekniisiin puutteisiin esitutkintojen osalta. Tutkijoiden osaamisvaje johtuu koulutuksen puutteesta. Valtakunnallisesti tai paikallisesti järjestettävään koulutukseen ei kyetä perusyksiköistä irrottamaan riittävästi henkilöstöä, johtuen varusmiesten koulutukseen liittyvistä velvoitteista. Esitutkintavaihe tulee suorittaa ripeästi, jotta kurinpitoprosessi toteutuu tarkoituksenmukaisessa aikataulussa kurin ja järjestyksen ylläpidon kannalta. Tämä voi yhdistettynä osaamisvajeeseen aiheuttaa laadullisesti puutteellisia esitutkintoja.

Kurinpitopäätöksen pohdintavaiheessa tulee tehdä päätös prosessin jatkamisesta tai jättämisestä silloin esitutkinta-aineistoon perustuen. Tutkimuksessa ei selvinnyt tähän toimintaan liittyviä kehittämistarpeita. Ennen rangaistuksen määräämistä ei ollut aina suoritettu rangaistavan kuulemista tai siitä ei ole tehty asiaankuuluvaa merkintää. Myös seuraamuksen lajiin ja määrään vaikuttaneissa perusteissa ja seuraamusten yhtenäisyydessä ilmenneet kehittämistarpeet juontunevat tästä prosessin vaiheesta. Huolimattomasti suoritettussa kurinpitopäätöksen pohdinnassa ei välttämättä huomata tarkistaa ojennettavan aiempaa palvelusta tai yksikössä samankaltaisista tapauksista määrättyjä seuraamuksia. Suhteellisuusperiaatteenkin (alaluku 2.6) mukaan rangaistuksen tulee olla oikeassa mittasuhteessa tekoon.

Kurinpitopäätös ja seuraamuksen määrääminen sisältävät tutkimuksen mukaan eniten kehittämistarpeita. Ensimmäisinä asioina päätösvaiheessa on teonkuvauksen laatiminen, jossa ilmeni lähes puolet kaikista tarkastusraporteissa ilmenneistä kehittämiskohteista. Tutkimuksen perusteella teonkuvauksissa oleviin virheisiin suurimmat syyt ovat osaamisen puute ja huolimattomuus. Käytössä olevia teonkuvausten malleja opitaan soveltamaan kokemuksen karttuessa, mutta tähän mennessä on jo ehditty laatimaan lukuisia puutteellisia teonkuvauksia. Tähän vaiheeseen kuuluvat myös edellisessä kappaleessa mainitut seuraamuksen lajiin ja määrään vaikuttaneissa perusteissa ja seuraamusten yhtenäisyydessä ilmenneet kehittämistarpeet. Päätöksen teko- ja vastaanottomerkinnöissä ilmeni kolmanneksi eniten puutteita tarkastusraporttien perusteella. Näihin vaikuttaa etenkin huolimattomuus kortteja täytettäessä, mutta myös osaamisen puute.

Alaluvussa 2.6. todettiin Tapanin & Tolvasen (2006, 13) mukaan jo pelkästään rikosprosessilla olevan rangaistusta tehostava yleisestävä vaikutus, mutta joka syntyy ainoastaan, mikäli yhteisö kokee prosessin ja rangaistukset oikeudenmukaisiksi. Haastatteluiden pohjalta joukkoyksiköiden komentajilta kaivattiin tiukempaa ohjausta kurinpitoprosessiin, jotta perusyksiköiden välillä varusmiehet eivät joutuisi eriarvoiseen asemaan samankaltaisissa asioissa määrättävien erilaisten seuraamusten vuoksi.

Seuraamusten täytäntöönpanovaiheessa kehittämistarpeita aiheuttavat sekä merkintätekniset asiat että käytännön toteutus. Ylimääräinen palvelus koettiin ongelmalliseksi tasapuolisuutensa ja mielekkään työn löytämisen vuoksi ja sen aiheuttamat viiveet täytäntöönpanossa tunnistettiin. Hektinen koulutusrytmi aiheuttaa helposti täytäntöönpanon venymisen, joka ei ole kenenkään kannalta suotavaa. Tästä syystä poistumiskieltoa suositetaan ylimääräisen palveluksen sijaan seuraamussuosituksen sen mahdollistaessa. Seuraamusta harkittaessa on kuitenkin seuraamus suhteutettava ajankohtaan. Esimerkiksi perjantaina yksi vuorokausi poistumiskiel-

toa on rankempi seuraamus kuin maanantaina annettavat neljä vuorokautta varusmiehen menetetyistä viikonloppuvapaasta johtuen. Tällainen harkinta on voinut aiheuttaa tarkastusraportteihin huomautuksia liian lievistä tai liian ankarista seuraamuksista, vaikka kurinpitoesimies on toiminut seuraamussuosituksen vaatimalla tavalla harkiten tapausta kokonaisuutena.

Tutkimuksen teoriaosassa on nähtävissä, että kurinpitoprosessia säätelevät lukuisat lait, asetukset ja normit. Lisäksi kurinpitoprosessia ohjaavat normien pirstaleisuus ja hankala saatavuus haittaavat prosessin laadullisesti ja oikeudellisesti laadukasta toteuttamista. Normit ovat hyvin laadittuja ja niistä löytyy prosessiin liittyvä ohjeistus. Tarkastusraporteista ilmennyt suuri kehityskohteiden määrä ja haastatteluista saadut havainnot kuitenkin kertovat siitä, ettei näitä normeja käytetä apuna kurinpitoprosessin toteuttamisessa. Syynä tähän lienee se, ettei niiden olemassaolosta tiedetä tai niitä ei löydetä sokkeloisesta tietojärjestelmästä.

Kurinpitoprosessin kehittäminen

Suurimmat kurinpitoprosessissa ilmenneitä kehittämistarpeita selittävät asiat ovat osaamisvajе, kiire ja huolimattomuus. Lopulta näistä kaikki kulminoituu osaamiseen, sillä huolimattomuus ja kiire ovat pitkälti seurausta osaamisen ja kokemuksen puutteesta. Mikään näistä ei kuitenkaan ole peruste laadullisesti tai oikeudellisesti heikosti toteutetulle kurinpitoprosessille. Kokemusta kerätessä kokemattommille kurinpitoesimiehille, tutkinnanjohtajille ja tutkijoille tulisi järjestää koulutusta ja perehdyttämistä säännöllisesti alimmilta tasoilta alkaen. Se, että Maavoimat järjestää kerran ja Kainuun Prikaati kaksi kertaa vuodessa koulutustapahtuman, ei riitä kehittämään ja ylläpitämään kurinpitoprosessiin osallistuvien ammattitaitoa, koska henkilöstön vaihtuvuus tehtävissä on nopeaa ja osallistumismahdollisuudet koulutustilaisuuksiin heikot. Joukkoyksiköiden tulisi vastata tähän vajeeseen kouluttamalla itse kurinpitoprosessia hoitavaa henkilöstöään sellaisina ajankohtina, jolloin koulutukseen pystyisi osallistumaan henkilöstöä. Tämän lisäksi perusyksiköiden päälliköiden tulisi huolehtia oman esitutkintoja suorittavan henkilöstön osaamisen kehittämisestä ja ylläpitämisestä säännöllisesti järjestettävillä koulutuksilla. Toinen tärkeä seikka osaamisen kehittymiseksi on esitutkintojen tekeminen. Yksinkertaisemmissa tapauksissa tulisi suosia myös kokemattomamman henkilöstön käyttöä, jolloin tutkinnanjohtajan tulee huolehtia henkilön riittävästä perehdyttämisestä ja tutkinnan ohjaamisesta.

Normien saatavuutta tulee edelleen kehittää. Kainuun Prikaatin ryhmälevyllä on Oikeus-kansio, josta kurinpitoesimiehet saavat tarvittavaa materiaalia. Tähän kansioon muulla henkilöstöllä ei ole pääsyä, joten kurinpitoprosessia ohjaavat normit tulisi koota ennemmin sellaiseen paikkaan, johon kaikilla olisi pääsy. Tähän sijaintiin tulisi koota kaikki prosessia ohjaavat normit, jolloin niiden saatavuus helpottuu oleellisesti. Sijainniksi, johon kaikilla olisi pääsy, esitän kolmea vaihtoehtoa: Oikeus-kansio ryhmälevyn yleiseen osioon, joukkoyksikön Oikeus-kansio joukkoyksikön kansioon, esimerkiksi tietopankkiin tai normeihin johtavien linkkien luominen Torni-portaaliin koulutusta ohjaavien normien kanssa samaan osioon.

Tehtävään perehdyttämisen osuus nousi myös haastatteluissa esiin. Uutta tehtävää hoitaessaan kurinpitoesimies tai hänen sijaisensa joutuu käsittelemään suuren määrän uusia asioita kurinpitoprosessin lisäksi. Ensimmäisiä kurinpitoprosesseja hoidettaessa, on syytä olla aktiivisesti yhteydessä oikeusupseeriin tai sotilaslakimieheen. Perehdyttämisen tärkeys nousee esiin, mikäli aloittaa täysin uutta tehtävää tai palaa vanhaan tehtävään pitkän tauon jälkeen. Kurinpitoprosessin kannalta kurinpitoesimiesten tehtävissä jatkuvuus olisi laatua parantava tekijä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vähintään päällikön tai varapäällikön tulee olla palvellut samassa tehtävässä vähintään 1-2 vuotta, kun toinen tehtävänhoitajista vaihtuu. Varapäällikön sijoittaminen samaan yksikköön päällikön tehtävään, jossa tämä on aiemmin palvellut, on lähtökohtaisesti kurinpitoprosessia kehittävä tekijä.

Osaamisen kehittämiseksi ja uuteen tehtävään perehtymiseen liittyen kurinpitoprosessin suorittamista helpottamaan laadittiin tämän tutkimuksen tulosten perusteella raakaversio lyhyestä kirjallisesta ohjeesta (LIITE 3). Lopullisen ohjeen on tarkoitus vähentää kurinpitoprosessissa havaittuja kehittämistarpeita etenkin vähän kokemusta omaavien tai pitkään tehtävästä poissaolleiden kurinpitoesimiesten osalta. Ohje sisältää kurinpitoesimiehen ja tutkinnanjohtajan keskeiset toimenpiteet kurinpitoprosessin eri vaiheissa. Lisäksi jokaiseen vaiheeseen liittyen ohjeeseen on liitetty asiakirjan tiedot, josta löytyy tarkentavaa tietoa vaiheesta. Tämän on tarkoitus helpottaa hajanaisen ohjeistuksen saatavuutta. Kainuun Prikaatissa toimivilta kurinpitoesimiehiltä ja oikeusupseerilta pyydettiin havaintoja ohjeen sisällöstä ennen lopullisen version liittämistä opinnäytetyöhön. Ohjeesta ei ollut tarkoituskaan laatia valmista versiota tämän tutkimuksen osana.

5 POHDINTA

Aiempien tutkimusten tuloksiin suhteutettuna tutkimus sekä vahvisti aiempia tuloksia että toi lisää tietoa aiheeseen. Kynsijärvi (2009) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että tutkijoiden ammattitaito on korkeintaan tyydyttävällä tasolla, ja kun käsitellään selviä ja yksinkertaisia asioita. Tässä tutkimuksessa haastatellut kurinpitoesimiehet vahvistivat tätä käsitystä myös Kainuun Prikaatissa nuorempien kouluttajien osalta. Kynsijärven esitykseen päätoimisen tutkijan nimeämisestä nykyjärjestelyn tueksi ei havaittu tarvetta, vaan perusyksiköiden kokeneimpien tutkijoiden ammatillinen osaaminen riittää. Tutkimus jatkaa Kettusen (2009) linjoilla siitä, että vakavia puutteita prosessissa ei ilmennyt, mutta toimintaa tulisi yhtenäistää. Kettunen käsitteli yhtenäistämistä joukko-osastotasolla, mutta tässä tutkimuksessa havaittiin tarvetta etenkin joukkoyksikön tasalla. Kärjen (2010) havaintoihin muotoseikoissa havaittujen kehittämistarpeiden runsaudesta sekä havaintoon, että kehittämistarpeet ovat oikeusturvan kannalta vähäisiä, on helppo yhtyä. Lisäksi vahvistettiin käsitystä, että yhtenä syynä tähän on sekä laajahko ja tarkka sääntely että ohjeistuksen hajanaisuus. Sen sijaan hänen tutkimuksessaan epäilyllä kuulematta jättämisestä johtuneita kehittämistarpeita oli 7,4 %, kun tässä tutkimuksessa jäätettiin 1 %:n osuuteen.

Tutkimuksen taustaoletukset vahvistuivat lukuun ottamatta edellä mainittua Kärjen tutkimuksen perusteella tehtyä oletusta. Lisäksi esitutkintojen heikosta tasosta ei käytetyillä menetelmillä saatu tietoa, mutta tutkijoiden ”osa-aikaisuus” ei ole varsinainen selitys, mikäli taso ei yllä hyvälle tasolle vaan osaamisvajae, joka johtuu koulutuksen ja kokemuksen puutteesta tai virheellinen tutkijan valinta. Tutkittavat asiat ovat kuitenkin sisällöltään suhteellisen yksinkertaisia, jolloin kokeneempien tutkijoiden käyttö mahdollistaa laatukriteerien täyttämisen.

Tutkimuskysymyksiin vastattiin edellisessä luvussa. Tutkimustulokset ovat luvun 3.1. havainnot lukuun ottamatta kahden haastateltavan kokemuksiin ja tutkijan tulkintoihin perustuvia, jolloin yleistettävyyteen tulee suhtautua kriittisesti. Rangaistus- ja ojennuskorteissa havaitut kehittämistarpeet ovat mielestäni kiistattomia, mutta muita kurinpitoprosessissa havaittuja kehittämistarpeita voidaan pitää suuntaa antavina. Näiden perusteella kuitenkin osaamisen kehittämiseen ja normien saatavuuteen tulee kiinnittää huomiota kurinpitoprosessia kehitettäessä.

Tutkimuksen teorialuvussa käsiteltiin eri oikeuslähteitä ja niiden vaikutuksia kurinpitoprosessin kulkuun. Kelsenin normihierarkiassa tultaessa ylimmiltä ”lain portailta” alemmille portail-

le, ovat myös normit käytännöllisempiä. Tämä näkyy kurinpitoprosessin oikeuslähteissä selkeästi. Puolustusvoimien omat normit tulkitsevat lainsäädäntöä ja ohjaavat kurinpitoesimiehen toimintaa lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Aarnio (1989, 221) tulkitsee ohjeiden kuuluvan salliviin oikeuslähteisiin ja toteaa samalla, ettei niiden käytöstä ole kirjoitettuja oikeusohjeita. Tutkimuksessa käsitellyt puolustusvoimien ohjeet luettiin luvussa 2.1 sallittuihin oikeuslähteisiin, mutta tämä luokittelu on syytä kyseenalaistaa luvun 3.1 havaintojen perusteella. R- ja O-korttien tarkastusraporteissa ilmenevistä kehityskohteista valtaosa johtuu näiden ohjeiden puutteellisesta noudattamisesta. Mikäli kyse on todellakin sallituista oikeuslähteistä, miksi tarkastuksissa puututaan ja toimintaa pyritään systemaattisesti korjaamaan niiden mukaiseksi? Määttä (2005, 381-383, 436-438) on omassa tutkimuksessaan todennut, että tiettyjen ohjeiden eli sallittujen oikeuslähteiden sivuuttaminen voi tehdä toiminnasta lainvastaisista ympäristöoikeuden alueella. Tulisiko siis tässä tutkimuksessa käsiteltyjä puolustusvoimien normeja pitää vähintään heikosti velvoittavina oikeuslähteinä, koska ne on julkaistu myös puolustusvoimien normikokoelmassa ja systeemin sisällä ne mielletään velvoittaviksi? Määttän tutkimuksen perusteella näin tulisi menetellä, mutta tämän tutkimuksen premissillä ei näiden ohjeiden oikeuslähdeopillista asemaa kyetä tarkemmin selvittämään.

Tutkimustulosten perusteella laadittiin ohje kurinpitoesimiehille, jonka tavoitteena on vähentää tarkastusraporteissa ilmeneviä kehittämiskohteita. Mikäli tämä ohje otetaan käyttöön Kainuun Prikaatissa, tulisi sen vaikutuksia kurinpitoprosessin laatuun tutkia 1-2 vuoden kulluttua käyttöön otosta. Ohjeen vaikutuksia tulisi selvittää tarkastusraportteja analysoimalla sekä sitä käyttäneitä kurinpitoesimiehiä haastatteleamalla. Esitutkintojen osalta tulisi selvittää, miten tutkijoita on koulutettu ja mikä on heidän osaamistasonsa suhteessa suoritettuihin tutkintoihin ja millainen on tutkintojen laatu kyseisissä tapauksissa. Ylimääräisen palveluksen käytössä havaittiin tutkimuksessa ongelmia. Mielestäni tästä olisi syytä selvittää, millaisia käytäntöjä puolustusvoimissa on tähän seuraamukseen liittyen, jotta sitä voitaisiin hyödyntää paremmin nykypäivän vaatimukset huomioiden. Tulevaisuudessa ajankohtaiseksi tutkimuksen kohteeksi tulee uudistettavan sotilaskurinpitolain vaikutus kurinpitoprosessiin, mikäli uudistettava laki mukailee HE:stä 142/2011. Edelleen aiemmin käsiteltyä kurinpitoprosessia ohjaavien puolustusvoimien normien oikeuslähdeopillista asemaa heikosti velvoittavina oikeuslähteinä sallivien sijaan tulisi tarkemmin selvittää.

Kurinpitoprosessista löytyi kehittämistarpeita eri vaiheista ja prosessista kokonaisuutena. Pääosa kehittämistarpeista liittyy kurinpitoprosessin oikeudellisesti laadukkaaseen toteutukseen, jossa kuitenkin saavutetaan kurinpidollisesti oikeudenmukainen lopputulos. Eri osa-

puolten oikeusturvan toteutumista ei tutkimuksessa mitattu, mutta tutkimuksessa ilmenneiden tulosten perusteella kurinpitoprosessissa rikotaan harvoin varusmiehen oikeusturvaa. Oikeudellisesti puutteellista prosessia ei kuitenkaan tule hyväksyä missään muodossa, vaan kaikkien osapuolten oikeusturvan takaamiseksi on aina pyrittävä laadukkaaseen prosessiin. Muodollisia virheitä ei saada koskaan poistettua kokonaan, mutta niitä tehdään liikaa syistä, joihin voidaan vaikuttaa. Osaamisen kehittäminen ja huolellisuuden korostaminen vaativat määrätietoista koulutuksen tehostamista alkaen perusyksiköstä ja jokaisesta yksilön kehittämisestä.

LÄHTEET

Kirjallisuus lähteet

Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Juva.

Aarnio, A. 1997. Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa J. Häyhä (toim.) Minun metodini. Porvoo: WSOY – Kirjapainoyksikkö.

Ervo, L. 1996. Ylimmät prosessiperiaatteet – Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osateki-jät. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Frände, D. 2007. Asianosaiset. Teoksessa Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. Prosessioikeus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Hartney, M. 1991. Hans Kelsen: General theory of norms. New York: Oxford University Press.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sarajärvi, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hurri, S. 2004. Supernormit ja sisältö. Lakimies 1/2004

Jokela, A. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet – Oikeudenkäynti I. Jyväskylä: Gummerus Kir-japaino Oy.

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jääskeläinen, P. 2010. Eduskunnan Oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2009. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kukkonen, R. & Tolvanen, M. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Hä-meelinna: Kariston Kirjapaino Oy.

- Lappalainen, J. 2007. Todistuskeinot. Teoksessa Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. Prosessioikeus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Määttä, T. 2005. Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä. Tutkimus oikeudellisen ratkaisun normipremissin muodostamisen perusteista ympäristöoikeudessa. Jurisprudentia - Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niemi-Kiesiläinen, J. 1999. Perusoikeudet rikosprosessissa. Teoksessa L. Nieminen (toim.) Perusoikeudet Suomessa. Helsinki: Multiprint.
- Niemi-Kiesiläinen, J. 2007. Esitutkinta. Teoksessa Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. Prosessioikeus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Nuutila, A-M. 1996. Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ojala, T. 2001. Uudistuneet sotilasrikokset. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Paunio, R-L. 2008. Eduskunnan Oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2007. Helsinki: Yliopistopaino.
- Paunio, R-L. 2009. Eduskunnan Oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2008. Helsinki: Yliopistopaino.
- Siltala, R. 2003. Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki.
- Tapani, J. & Tolvanen, M. 2006. Rikosoikeus - Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Virolainen, J. 2007. Johdatus prosessioikeuteen. Teoksessa Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. Prosessioikeus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Vuorenpää, M. 1999. Asianomistajan oikeudet rikosprosessilaissa. Vantaa: TummaVuoren Kirjapaino Oy.

Vuorenpää, M. 2009. Prosessioikeuden perusteet. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Aiemmat tutkimukset

Kettunen, J. 2009. Yhtenäinen sotilaskurinpitokulttuuri puolustusvoimissa. Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu-tutkielma.

Kynsijärvi, V. 2007. Sotilasrikosten esitutkinta kurinpitoesimiehen päätöksen perustana. Maanpuolustuskorkeakoulu. Kandidaatin tutkielma.

Kynsijärvi, V. 2009. Sotilasrikosten esitutkinnan opetuksen haasteet ja kehittäminen kadettien oikeudenhoidon koulutuksessa. Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu-tutkielma.

Kärki, E. 2010. Sotilaskurinpitomenettely ja sen laatu. Saatavilla: [www.edilex.fi/ lakikirjasto/6827](http://www.edilex.fi/lakikirjasto/6827). Viitattu 7.3.2012.

Lait ja asetukset

Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista. 17.6.1988. (575/1988).

Esitutkintalaki. 30.4.1987. (1987/449).

Laki puolustusvoimista. 11.5.2007. (2007/551).

Oikeudenkäymiskaari. 1.1.1734. (1734/4).

Rikoslaki. 19.12.1889. (1889/39).

Sotilaskurinpitoasetus. 16.12.1983. (1983/969).

Sotilaskurinpitolaki. 25.3.1983. (1983/331).

Sotilasoikeudenkäyntilaki. 25.3.1983. (1983/326).

Suomen perustuslaki. 11.6.1999. (1999/731).

Suomen säädöskokoelma. 21.12.2000. N:o 1153 Valtioneuvoston asetus sotilasrikoksia koskevien rangaistussäännösten soveltamisalasta. (1153/2000).

Hallituksen esitykset ja täysitunnon pöytäkirjat

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. 5.4.2002. (HE 44/2002).

Hallituksen esitys Eduskunnalle sotilaskurinpitolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 22.12.2011. (HE 142/2011 vp).

Täysistunnon pöytäkirja PTK 29/2012 vp. Saatavilla: http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_29_2012_p.shtml. Viitattu 23.4.2012.

Puolustusvoimien normit ja pysyväisasiakirjat

Ohje joukko-osastossa suoritettavasta esitutkinnasta. (HD499). 5.11.2007. Pääesikunnan Oikeudellisen osaston pysyväisasiakirja (PEOIK-OS PAK 02:05).

Seuraamusasiakirjat / ohjeet rangaistus- ja ojennuskorttien sekä -kortistojen käytöstä. (HD539). 27.11.2007. Pääesikunnan oikeudellisen osaston pysyväisasiakirja (PEOIK-OS PAK 02:03.01).

Seuraamussuositus sotilaskurinpitomenettelyä varten. 30.12.2003. Pääesikunnan Oikeudellisen osaston pysyväisasiakirja (PEOIK-OS PAK 02:02.03).

Seuraamusten täytäntöönpano/Pääesikunnan oikeudellisen osaston hallinnollinen ohje seuraamusten täytäntöönpanosta. (HD564). 21.12.2007. Pääesikunnan oikeudellisen osaston pysyväisasiakirja (PEOIK-OS PAK 02:04.01).

Sotilaslakimiehen kurinpitolausunto. (HD537). 23.11.2007. Pääesikunnan Oikeudellisen osaston pysyväisasiakirja (PEOIKOS PAK 02:02.02).

Internet-lähteet

Eduskunnan oikeusasiamies. 27.6.2011. Kantelu. Saatavilla: <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/ea/kantelu/index.htx>. Viitattu 18.3.2012.

Puolustusvoimat. 2012. Kainuun Prikaati. Saatavilla: <http://www.puolustusvoimat.fi>. Viitattu 7.3.2012.

Julkaisemattomat lähteet

Birling, J. 4.4.2012. Tutkimushaastattelu. Nauhoitus tekijän hallussa.

Hujanen, S. 2011. Kainuun Prikaati – Maavoimien valmiusyhtymä. Powerpoint-esitys Kainuun Prikaatin verkkolevyllä. Viitattu 7.3.2012.

Kertomus vuonna 2007 laadittujen rangaistus- ja ojennuskorttien tarkastuksesta. 12/2008. Maavoimien henkilöstöosasto. Viitattu 24.3.2012.

Kurinpitomenettely 2007–2011. 2012. Oikeusupseerin tiedonanto 11.2.2012.

Mielonen, T. 5.4.2012. Tutkimushaastattelu. Nauhoitus tekijän hallussa.

Tilastot kurinpito-ojennukseen tai -rangaistukseen johtaneista sotilasrikoksista Kainuun Prikaatissa 2007–2011. 2012. Tiedostot Kainuun Prikaatin verkkolevyllä. Viitattu 5.3.2012.

R- JA O-KORTTIEN TARKASTUSRAPORTEISTA ILMENNEET KEHITTÄMISKOHTEET LUOKITTAIN

Nro	Luokka	2007	2008	2009	2010	2011	YHT	%-osuus
1	AO suostumus kurinpitomenettelyyn puuttuu	0	2	3	9	0	14	1,00 %
2	Henkilökohtainen kuuleminen	5	1	9	5	1	21	1,60 %
3	Teonkuvaus	67	71	204	171	90	603	45,10 %
4	Seuraamuksen lajiin tai määrään vaikuttaneet perusteet	21	38	37	89	16	201	15,00 %
5	Seuraamusten yhtenäisyys	29	5	7	3	4	48	3,60 %
6	Päätöksen teko ja vastaanottomerkinnät	32	28	36	34	15	145	10,80 %
7	Täytäntöönpanomerkinnät	34	13	22	16	9	94	7,00 %
8	Kurinpitoprosessissa perustelematonta viivettä	35	20	17	8	0	80	6,00 %
9	Seuraamuksen kesto poikkeaa määrätystä	3	5	3	6	0	17	1,30 %
10	Muut merkinnälliset virheet	23	15	31	32	14	115	8,60 %
YHTEENSÄ							1338	

Muut merkinnälliset virheet

- Käytetty lomakepohja on väärä
- Seuraamuksen laatu ja laji, merkinnät virheelliset tai puutteelliset
- Esitutkinta-PK tai O/R-kortin numerointi on virheellinen
- Sotilaslakimiehen kurinpitolausunnosta puuttuu merkintä
- Korttiin on tehty muutoksia tiedoksiannon jälkeen
- Ojennetulta on kysytty suostumus kurinpitomenettelyyn
- Valituksen käsittelevän käräjäoikeuden nimi puutteellinen

KURINPITOESIMIESTEN HAASTATTELUTEEMAT

1. TAUSTATIEDOT

2. RIKOS TULEE KURINPITOESIMIEHEN TIETOOON

3. ESITUTKINTA

4. PAKKOKKEINOT

5. SOTILASLAKIMIEHEN KURINPITOLAUSUNTO

6. KURINPITOPÄÄTÖSPOHDINTA

7. KURINPITOPÄÄTÖS JA TÄYTÄNTÖÖNPANO

8. R- ja O-KORTTIEN TARKASTUSRAPORTTIEN TULOKSET

9. HENKILÖKOHTAINEN OSAAMINEN

10. KOKO KURINPITOPROSESSI

11. VAPAA SANA KURINPITOPROSESSIN KEHITTÄMISEKSI KAINUUN PRI-
KAATISSA

LUONNOS LYHYESTÄ OHJEESTA KURINPITOESIMIEHELLE

**OHJE KURINPITOESIMIEHELLE KURINPITOPROSESSIN LÄPIVIEMISESTÄ KAI-
NUUN PRIKAATISSA**

Tämä ohje kokoaa yhteen keskeisimmät kurinpitoprosessia ohjaavat asiakirjat alkaen esitutkinnasta ja päättyen kurinpitoseuraamuksen täytäntöönpanon päättymiseen. Ohjeeseen on avattu keskeisimpiä toimintoja kurinpitoprosessin eri vaiheista sekä kirjattu ne asiakirjat, joista löytyy tarkempi ohjeistus etenkin harvinaisempia tapauksia käsiteltäessä.

Ohje on suunnattu etenkin kuripitoesimiehen tehtävästä vähemmän kokemusta omaaville päälliköille ja varapäälliköille. Sen tarkoitus on helpottaa prosessin oikeudellisesti laadukasta toteuttamista, vaikka taustalla ei olisikaan vuosien kokemusta kurinpitoasioista. Ohje helpottaa vastauksien löytämistä normeista ja normien löytämistä tietojärjestelmästä. Tämä on ohjeen ensimmäinen versio ja sitä tulee päivittää niiltä osin, kuin tarvetta ilmenee.

Ohjeen sisältö:

1. Kurinpitoprosessin käynnistyminen
2. Esitutkinta
3. Pakkokeinot
4. Kurinpitomenettelyn edellytykset ja sotilaslakimiehen lausunto
5. Kurinpitopäätöspohdinta ja kurinpitopäätös
6. Rangaistus- ja ojennuskorttien täyttäminen
7. Seuraamuksen täytäntöönpano ja täytäntöönpanomerkinnot

1. KURINPITOPROSESSIN KÄYNNISTYMINEN

Kurinpitoprosessi alkaa, kun kurinpitoesimiehen tietoon tulee epäily tapahtuneesta sotilasrikoksesta. Ennen esitutkinta-määräyksen antamista kurinpitoesimiehen kannattaa suorittaa asianosaisten alustava puhuttaminen:

- puhutetaan yksitellen henkilöitä, jotka tietävät tapahtuneesta jostain
- tarkoitus selvittää tapahtumien pääpiirteinen kulku ja siihen osalliset henkilöt
- selvitetään alustavasti asianosaisten asema esitutkinnassa
- selvitetään onko asiassa tarpeen kuulla todistajia
- ei ole tarkoitus selvittää epäillyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä

Puhuttamisen jälkeen tehdään päätös esitutkinnan toimittamisesta, toimittamatta jättämisestä tai siirtämisestä tutkintaosaston toimitettavaksi tutkittavan asian ollessa törkeä tai poikkeuksellisen laaja. Epäselvissä tai laajoissa tapauksissa asian selvittämiseksi tulee olla yhteydessä oikeusupseeriin tai sotilaslakimieheen esimerkiksi tutkittavan rikosnimikkeen selvittämiseksi.

Lisää ohjeistusta:

HD499: OHJE JOUKKO-OSASTOSSA SUORITETTAVASTA ESITUTKINNASTA, luvut 1-2 ja LIITE 1.

Oikeusupseeri:	Kapteeni Seppo Haukka	0299 XXX YYY
Sotilaslakimiehet:	Minna Haataja	0299 XYX YXY
	Pia Horttanainen	0299 YYX YYX
	Katriina Härmä	0299 YYX XYY
	Pia Levänen	0299 XYY XYX
	Juha Lindberg	0299 XYY XYY
	Immo Seppänen	0299 XXY XXY
	Jukka Parpala	0299 YYY XXY
	Satu Sinkkonen	0299 YXY XYX

2. ESITUTKINTA

Esitutkinta on toimitettava aina ilman aiheetonta viivytystä, kun epäillään rikoksen tapahtuneen. Mikäli tutkinnan aloittaminen viivästyy enemmän kuin kaksi vuorokautta, on siitä tehtävä selvittävät merkinnät kuulustelupöytäkirjaan. Mikäli tutkittava asia on laaja, kannattaa ennen tutkinnan aloittamista olla yhteydessä oikeus-

upseeriin tai sotilaslakimieheen oikeiden rikosnimikkeiden ja erityistä huomiota vaativien asioiden selvittämiseksi.

Esitutinnan tavoitteena on selvittää: (HD499: 4§)

- onko epäilty sotilasrikos tapahtunut
- ketkä ovat syyllisiä
- tapahtumien kulku
- täyttyykö epäilyssä rikoksessa tahallisuuden / tuottamuksen tunnusmerkistö
- onko aiheutettu vahinkoa ja minkä suuruista / laatuista
- onko asianomistajia, onko heillä vaatimuksia ja suostuvatko he asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä

Kurinpitoesimies / tutkinnanjohtaja: (HD499: 5§)

- arvioi tarvetta pakkokeinojen käytölle
- arvioi tarpeen kuulla todistajia
- määrää tutkijan / tutkijat
- asiaa tutkintamääräyksen ja selvittää tutkijalle rikosnimikkeen, jota tutkitaan sekä siihen liittyvät tutkinnassa selvitettävät asiat
- antaa tutkijalle esitutinnan numeron, joka on tapauskohtainen (epäilty, todistaja, asianomistaja, jotka kuuluvat samaan asiaan, kuullaan samalla numerolla. Esitutkintapöytäkirjan numeroinnin oikea merkintätapa KAIPR:ssa on 2200/NUMERO/14.4.2012)
- määrittää järjestyksen, jossa asianomaisia kuulustellaan
- suosittaa tutkijaa käyttämään kuulustelutodistajaa, jonka tulee olla sotilasarvoltaan kuulusteltavan kanssa samanarvoinen
- vastaa, että esitutkinnassa hankitaan riittävästi aineistoa syyllisyyden tai syyttömyyden ratkaisemiseksi (HD499: 27§)
- ohjeistaa tutkijaa eri asianosaisten kuulustelusta ja kirjallisen menettelyn merkityksestä (HD499: 17§)
- autettava tarvittaessa asianosaista hankkimaan avustajan (HD499: 16§)

Tutkija: (HD499: 11§ ja LIITE 1)

- oltava virkavastuulla toimiva, puolustusvoimien palveluksessa oleva henkilö, joka ei ole kuultavan suoranainen esimies
- kokematon tutkijaa ei tule käyttää vaativassa tutkinnassa
- tarvittaessa tutkinta-apua kannattaa pyytää joukkoyksikön esikunnasta tai toisesta perusyksiköstä
- ilmoittaa kuultavalle tämän aseman esitutkinnassa ennen kuulustelun aloittamista
- selvittää tutkinnanjohtajalle tutkinnan jälkeen, mitä asioita pitää selvitettyinä

Lisää ohjeistusta:

HD499: OHJE JOUKKO-OSASTOSSA SUORITETTAVASTA ESITUTKINNASTA, luvut 1-4, LIITE 1

Oikeusupseeri: Kapteeni Seppo Haukka, 0299 XXX YYY

3. PAKKOKKEINOT

Yleisimmät puolustusvoimissa käytettävät pakkokeinot ovat kiinniottaminen, takavarikko, etsintä ja tarkastus, tutkimuspaikan eristäminen sekä koe veren alkoholipitoisuuden tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Näistä pakkokeinoista ohjeistetaan tarkasti asiakirjan HD499 kohdissa 31§-37§. Pakkokeinojen käytöstä kannattaa epäselvissä tilanteissa olla yhteydessä oikeusupseeriin.

Lisää ohjeistusta:

Oikeusupseeri: Kapteeni Seppo Haukka, 0299 XXX YYY

4. KURINPITOMENETTELYN EDELLYTYKSET JA SOTILASLAKIMIEHEN LAUSUNTO

Asian ratkaiseminen kurinpitomenettelyssä edellyttää, että asia on selvä. Asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä tulee löytyä perusteet esitutkinta-materiaalista.

Epäselvissä tilanteissa:

- epäselvät asiankohdat tulee lukea epäillyn eduksi
- kannattaa konsultoida oikeusupseeria tai hankkia sotilaslakimiehen lausunto
- mikäli riittävää näyttöä epäillyn syyllisyydestä ei ole saatavissa, asia tulee jättää sillensä

Sotilaslakimiehen kurinpitolausunto: (HD537)

- lausuntoa tulee pyytää vasta, kun asiasta on toimitettu esitutkinta, muu tarvittava selvitys on tehty ja asia on kurinpitoesimiehen mielestä valmis ratkaistavaksi
- tulee pyrkiä hankkimaan AINA ennen kurinpitotilanteen RANGAISTUKSEN määräämistä (SKL 31§)

- mikäli ei hankita, perustelut on kirjattava esitutkintapöytäkirjaan ja R-kortin ”huomautuksia”-sarakkeeseen.
- suositellaan hankittavaksi myös kurinpito-ohjennus tapauksissa, mikäli asia on tavallista monimutkaisempi tai muutoin epäselvä.
- lausunto voidaan ottaa joko suullisena tai kirjallisena tapauksen laajuudesta riippuen.
- lausunnon ottamisesta ohjeistetaan asiakirjan HD537 kohdissa 7§-10§.

Yhteystiedot:

Oikeusupseeri:	Kapteeni Seppo Haukka	0299 XXX YYY
Sotilaslakimiehet:	Minna Haataja	0299 XYX YXY
	Pia Horttanainen	0299 YYX YYX
	Katriina Härmä	0299 YYX XYY
	Pia Levänen	0299 XYY XYX
	Juha Lindberg	0299 XYY XYY
	Immo Seppänen	0299 XXY XXY
	Jukka Parpala	0299 YYY XXY
	Satu Sinkkonen	0299 YXY XYX

5. KURINPITOPÄÄTÖSPOHDINTA JA KURINPITOPÄÄTÖS

Kurinpitopäätöstä tulee pohtia esitutkinta-aineistoon perustuen ja sotilaslakimiehen lausunto huomioon ottaen. Seuraamuksen laatua ja määrää harkittaessa tulee huomioida:

- seuraamussuositus luku 2,
- korottavien tai lieventävien perusteiden olemassaolo,
- aiempi rangaistuskäytäntö,
- rangaistuksen tarkoituksenmukaisuus
- mahdollinen sotilaslakimiehen mielipide seuraamuksesta ja
- kurinpitoesimiehen toimivalta asiassa.

Tarvittaessa asia on saatettava ylemmän kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi.

Taulukko 1. Kurinpitoesimiesten toimivalta

	Muistutus	YP	PK	Varoitus	PR	KS
Vääpeli	X	1-3 krt				
Päällikkö	X	1-5 krt	1-10 vrk	X		
JYKSKOM	X	1-5 krt	1-10 vrk	X	11-15 vrk	
JOSKOM	X	1-5 krt	1-10 vrk	X	11-15 vrk	1-30 pv

Lisää ohjeistusta:

HD539: SEURAAMUSASIAKIRJAT / OHJEET RANGAISTUS- JA OJENNUSKORTTIEN SEKÄ -KORTISTOJEN KÄYTÖSTÄ

PEOIK-OS PAK 02:02.03 SEURAAMUSSUOSITUS (R:\Oikeus)

6. RANGAISTUS- JA OJENNUSKORTTIEN TÄYTTÄMINEN

Sotilaskurinpitoasiassa on tehtävä kirjallinen päätös. Asian jättäminen sillensä on kirjattava esitutkintapöytäkirjaan ja seuraamuksesta tulee laatia R- tai O-kortti.

R- ja O-kortin täyttäminen on ohjeistettu tarkasti asiakirjassa HD539: SEURAAMUSASIAKIRJAT / OHJEET RANGAISTUS- JA OJENNUSKORTTIEN SEKÄ -KORTISTOJEN KÄYTÖSTÄ. Kurinpitörangaistus tai -ojennus on kirjattava kulloinkin voimassa olevalle lomakkeelle (R:\Oikeus ja PVAH lomakepankki). Korttia laaditaan neljä kappaletta ja kappaleisiin tehtävistä merkinnöistä ohjeistetaan asiakirjassa HD539, luvuissa 3 ja 6.

Kortin numerointi (HD539: 3.2)

Kortti numeroidaan vuotuisella perusyksikkökohtaisella juoksevalla numerolla (esim. NUMERO/1.JK/KAIJP/KAIPR/2012). R- ja O-korteille on oltava omat juoksevat numerosarjansa.

Rangaistun henkilötiedot (HD539: 3.3)

Henkilötietoihin kirjataan kaikki nimet, henkilötunnus ja se sotilas-arvo, joka henkilöllä on seuraamuksen määräämishetkellä.

Esitutkinta ja sotilaslakimiehen lausunto (HD539: 3.4)

Esitutkintapöytäkirjan numero kirjataan sellaisenaan sille varattuun sarakkeeseen. (esim. 2200/140/14.4.2012)

R-korttiin sotilaslakimiehen lausunnon hankkimisesta tehdään merkintä etusivulle sille varattuun sarakkeeseen. (esim. 15/Sotlakim Juha Lindberg/MAAVE/15.4.2012.)

O-korttiin sotilaslakimiehen lausunnon hankkimisesta tehdään merkintä toisen sivun ”huomautuksia” -sarakeeseen. (esimerkki HD539: 3.4)

Epäillyn henkilökohtainen kuuleminen (HD539: 3.5)

Ennen kurinpitorangaistuksen määräämistä, on kurinpitoesimiehen kuultava epäiltyä henkilökohtaisesti, elleivät kaikki HD539: 3.5 mukaiset asiat täyty yhtä aikaa. Kuulemisesta on tehtävä merkintä R-kortin etusivulla sille varattuun sarakeeseen.

Ennen kurinpito-ojennuksen määräämistä tehdystä kuulemisesta tai kuulematta jättämisestä ei tehdä merkintää O-korttiin.

Päätös (HD539: 3.6.1)

Rikosnimike ja lainkohta:

- rikosoikeudellinen nimike alleviivattuna ja rikoslain kohta (sulkuihin) siitä lainkohdasta, jonka perusteella määrätään seuraamus
Esim. Palvelusrikos (RL 45:1)

Teonkuvaus, josta tulee käydä ilmi:

- kuka on tehnyt
- mitä on tehnyt
- milloin on tehnyt
- missä on tehnyt
- mitä sääntöä (tarkasti yksilöitynä) on rikottu
- asian arviointiin vaikuttaneet olosuhteet

Teonkuvaukseen tulee kirjata rikosnimikkeen tunnusmerkistön kannalta oleellinen tieto:

- **tahallaan** (muut paitsi tuottamukselliset rikokset)
- **huolimattomuuttaan** (tuottamuksellinen rikos)
- tekoa on pidettävä **kokonaisuutena arvostellen vähäisenä** (lievä rikos)
- poissaolorikokset: Poistui / jäi palaamatta **oikeudettomasti**
- poissaolorikokset: Milloin poistui / olisi tullut saapua ja milloin palasi
- niskoittelu: Yksilöiden mitä käskyä ja miten on rikottu
- sotilaan sopimaton käyttäytyminen: Eritellen, kuinka päihtymys ilmeni tai miten herätti pahennusta

Tekoaika- ja paikka:

- kirjattava teonkuvauksen alapuolelle, mikäli ne eivät ilmene teonkuvauksesta
- aika kirjataan päivän tarkkuudella
- paikasta on ilmentävä joko kunta, palveluspaikkana oleva varuskunta tai harjoitusalue, jossa rikos on tapahtunut, esimerkiksi Rovajärven ampuma-alue (ei pelkkä Rovajärvi)

Useita rikoksia:

- mikäli henkilö on syyllistynyt useampaan rikokseen, jotka tulevat samaan aikaan tutkittavaksi, määrätään niistä yksi seuraamus
- rikokset on numeroitava tapahtumisjärjestyksessä
- jokaisesta kirjoitettava oma teonkuvaus yllä mainituin perustein
- useat rikokset tulee huomioida seuraamusta korottavana perusteena

Teonkuvausesimerkkejä löytyy lisää R:\Oikeus -kansioista.

Seuraamus (HD539: 3.6.2)

Seuraamusta kirjattaessa merkitään rasti seuraamusta osoittavaan ruutuun ja kirjataan seuraamuksen määrä kirjaimin ja numeroin:

- ylimääräinen palvelus: viisi (5) **kertaa**
- poistumiskielto: viisi (5) **vuorokautta**

Täytäntöönpanossa vähennettävä vapaudenmenetyisaika (HD539: 3.6.3)

Tämä kohta tulee huomioida, kun epäilty on ollut kiinniotettuna tai pidätettynä yhtäjaksoisesti **vähintään** 24 tuntia. Vähennystä laskettaessa jokainen täysi vuorokausi vapaudenmenetystä vähentää seuraamusta seuraavasti (SKL 8§):

- ylimääräinen palvelus - 3 kertaa
- poistumiskielto tai -rangaistus - 2 vuorokautta

Ohjeet vähennyksen merkitsemisestä löytyvät otsikon mukaisesta asiakirjan kohdasta.

Seuraamuksen lajiin ja määrään olennaisesti vaikuttaneet perusteet (HD539: 3.6.4)

Perusteista tulee merkitä:

- onko kyseessä korottava vai lieventävä peruste

- mikä kyseinen peruste on (esim. aikaisempi kiitettävä palvelus)
- lainkohta, mihin peruste perustuu (esim. SKL 32.2§)
- aiemmasta kurinpitoseuraamuksesta tulee kirjata seuraamus-kortin numero(t)

Korottavista ja lieventävistä perusteista sekä niiden käyttämisestä ohjeistetaan tarkasti Seuraamussuosituksen kohdissa 6§-11§.

Päätöksen ja vastaanottotodistuksen tiedot ja allekirjoitukset (HD539: 3.6.5-3.7)

Päätöksen tekopaikka ja -aika merkitään niille varattuihin sarakkeisiin seuraavasti:

- merkinnöistä päiväys on tehtävä käsin kuivamustekynällä
- päätöksen tehnyt kurinpitoesimies -sarakeeseen merkitään virka-asemaan perustuva tehtävä (esim. 1.JK:n päällikkö tai 1.JK:n päällikön sijainen, HUOM ei varapäällikkö)
- allekirjoitus ruutuihin sotilasarvo ja nimenselvennys, jotka voidaan tehdä valmiiksi koneella.
- allekirjoitukset on tehtävä nimenselvennyksen yläpuolelle kuivamustekynällä

Kurinpitorangaistusta vastaanottaessaan, rangaistulta on selvitettävä suostuuko hän rangaistuksen välittömään täytäntöönpanoon vai ei. Tästä tehdään rasti-merkintä hänen vastauksensa perusteella ja se vahvistetaan allekirjoituksella samoin vaatimuksin kuin yllä vastaanotto-kohdasta kuvattiin.

Mikäli rangaistu tai ojennettu **ei suostu** allekirjoittamaan ja vastaanottamaan päätöstä, toimitaan asiakirjan HD539 kohdan 3.7. ohjeistamalla tavalla.

Kurinpitovalituksen tekemisohteet (HD539: 3.8)

Kurinpitovalituksen tekemisestä on valmiiksi painetut ohjeet R-kortissa. Kurinpitoesimiehen tulee kuitenkin täyttää sille varattuun kohtaan käräjäoikeuden nimi ja osoite. Kainuun prikaatissa tehdyt kurinpitovalitukset käsittelee:

Kainuun käräjäoikeus
Lönnrotinkatu 2 a
PL 95
87101 Kajaani

Kurinpitovalituksen käsittelyn jälkeiset toimenpiteet on ohjeistettu otsikon mukaisen asiakirjan kohdassa 3.9.

Kortteihin tehtävien merkintöjen korjaaminen (HD539: 3.10)

Korttiin tehtäviä merkintöjä ei saa muuttaa enää tiedoksiantamisen jälkeen. Muodolliset kirjoitusvirheet voidaan korjata näkyvällä merkinnällä, jonka yhteyteen korjauksen tehnyt merkitsee päivämäärän ja allekirjoituksen. Korjaukset voidaan kirjata myös ”huomautukset”-sarakeeseen.

Huomautuksia -sarake (HD539 luku 6)

Kaikkiin kortin kappaleisiin:

- päätöksen tekemisen viivästymisen syy
- perustelu, miksi epäillyn henkilökohtainen kuuleminen olisi olennaisesti viivästyttänyt asian käsittelyä
- tieto R-korttiin, miksi sotilaslakimiehen lausuntoa ei ole hankittu
- tieto O-korttiin sotilaslakimiehen lausunnosta, jos se on hankittu
- kortin tekstiin tehdyt muodolliset korjaukset
- asianomistajan suostumus asian käsittelemiseksi kurinpitomenettelyssä
- mikäli kumotun R- tai O-kortin sijaan on tehty uusi kortti, aikaisemmin täytäntöön pannun seuraamuksen mahdollisesti täytäntöönpanossa aiheuttama vähennys
- merkintä mahdollisten vahingonkorvauskysymysten ratkaisusta

Täytäntöönpano- ja kortistokappaleisiin:

- päätöksen tiedoksiantamisen viivästymisen syy
- seuraamuksen täytäntöönpanon viivästymisen tai lykkääntymisen syy
- tiedot SKL 41§:n tarkoittamasta päätöksestä, jolla seuraamuksen täytäntöönpanoa on lykätty taikka täytäntöönpano keskeytetty
- kurinpito-ohjenuksen ennen aikainen päättyminen sen rauettua ohjennetun kotiutumisen vuoksi

7. SEURAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO (HD 564) JA TÄYTÄNTÖÖNPANOMERKINNÄT (HD539 luku 5)

Seuraamuksen täytäntöönpanoon on ryhdyttävä viivytyksettä, kun:

- rangaistuksen osalta kurinpitovalituksen valitusaika on umpeutunut, kurinpitovalitus on käsitelty tai rangaistu on kirjallisesti suostunut välittömään täytäntöönpanoon

- ojennus on annettu tiedoksi ojennetulle
Seuraamuksien täytäntöönpano on ohjeistettu yksityiskohtaisesti asiakirjan HD564 luvussa 3.2.

Täytäntöönpanomerkintöjen osalta tulee huomioida seuraavia asioita:

- muistutuksen täytäntöönpanomerkintä on "täytäntöön panomerkintöjen vakuudeksi" tehtävät merkinnät
- ylimääräisen palveluksen suoritusajat tulee merkitä kellonajan ja päivämäärän tarkkuudella
- ylimääräisen palveluksen laatu tulee merkitä tarkasti yksilöitynä
- poistumiskiellon alkamis- ja päättymisajat tulee merkitä kellonajan ja päivämäärän tarkkuudella
- poistumiskiellon päättymisaikaa ei tule kirjata valmiiksi koneella
- poistumiskiellon keskeytymisestä tulee merkitä aika ja keskeytymisen syy korttiin
- kurinpito-ojennus raukeaa ojennetun kotiutuessa, jolloin se merkitään päättyneeksi ja asiasta tehdään selventävät merkinnät

Kurinpitorangaistuksien täytäntöönpanomerkintöjen tekeminen ohjeistetaan asiakirjan HD539 kohdissa 5.4-5.8.

Täytäntöönpanomerkintöjen vakuudeksi -sarake tulee täyttää ja allekirjoittaa, kun seuraamus on kokonaan suoritettu, ei aiemmin. Ensimmäiseen sarakkeeseen merkitään koneella paikka ja aika päiväystä lukuun ottamatta, toiseen sarakkeeseen tekijän sotilas-arvo ja kolmanteen sarakkeeseen nimen selvennys. Kuivamustekynällä merkitään ensimmäiseen sarakkeeseen päiväys ja kolmanteen sarakkeeseen allekirjoitus.